

LLOCS DE CULT DE DIFERENTS TRADICIONS

Guia didàctica

Josefina Jou; Carme Guàrdia; Pere Vilaseca (Escola Pia de Catalunya)

Guia de continguts

Coordinació: Francesc Torradeflot

Autors: Oscar Craviotto; Said Karam; Elisabeth Lheure; Manuel Pérez; Francesc Torradeflot; Pere Vilaseca.

Agraïm la col·laboració en la revisió dels consultors de les diverses tradicions religioses.

Correcció

Helena Cots i Lluís Carles Domínguez

Disseny i maquetació

Alba Domínguez

Disseny pòsters

Mercè Iglesias

©AUDIR Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós

©Escola Pia de Catalunya

PRESENTACIÓ

Aquest material que teniu a les mans vol ser un recurs per treballar el fet religiós a l'escola. Les religions són una expressió cultural de primer ordre. No podem entendre a fons la realitat de molts pobles i de moltes persones sense entendre la seva vivència religiosa i les seves manifestacions.

En una societat globalitzada com la nostra, les religions han deixat la parcel·lació geogràfica per mostrar-se de forma diversa en el si d'un mateix barri, poble o ciutat.

En aquest nou paisatge, conèixer la diversitat i la profunditat de les tradicions religioses i de saviesa, en el que anomenem Cultura Religiosa, esdevé un pas important per a l'enriquiment personal i per al coneixement mutu, imprescindible a l'hora de facilitar la convivència i el respecte, i de prevenir les actituds integristes.

A banda de les conseqüències de la globalització, cal tenir molt present també el fenomen de la secularització de les nostres societats que, entre d'altres coses, ha comportat que el grau de coneixement sobre les religions per part de molts infants, joves i adults sigui molt preocupant. És cert que no ens hem d'escandalitzar pel fet que els nostres alumnes no coneguin els continguts del currículum de l'assignatura de religió (de fet, religió catòlica) elaborat per la Conferència Episcopal, ja que aquest no respon a la realitat social i pedagògica de les nostres escoles. Però ens hauria de fer pensar que el grau de coneixement sigui tan mínim, que no puguin arribar a interpretar el sentit de moltes de les festes de la nostra tradició o alguns mots habituals del nostre vocabulari, per posar només dos exemples.

Amb aquests pòsters i la seva proposta didàctica es vol oferir als educadors en general una eina per treballar el fet religiós a partir dels llocs de culte. Segur que els llocs de culte no mostren tota l'essència de les religions, que fonamentalment s'expressen o s'haurien d'expressar a través de la vida dels seus seguidors. Però són una expressió visible i important i poden permetre treballar alguns aspectes de les religions, tot observant particularitats, diferències i també elements comuns.

Els llocs de culte són una porta que ens permet descobrir el llenguatge simbòlic. Ens permeten situar i veure la funció del llenguatge religiós: l'art, la música, la literatura... Ens ajuden a entreveure el sentit de la Comunitat i la seva importància en la configuració de moltes relacions socials.

Ens permeten albirar com a tots els pobles hi ha hagut una necessitat, que surt de dins del cor, de buscar un sentit a la vida, entesa com un misteri, que la ciència no esgota. Un sentit que moltes vegades ens sobrepassa, ens transcendeix.

I, encara, són també una oportunitat per apropar-nos i actualitzar l'experiència de silenci, de retrobament personal. Ens facilita la capacitat d'admiració i d'agraïment... Experiències espirituals, saviesa humana, més universal i àmplia que les religions, però que aquestes han conreat, amb més o menys encert, durant centenars, milers d'anys.

Experiències que avui tornem a necessitar de bell nou, si no volem caure en el joc del consumisme, l'utilitarisme i la despersonalització, al quals el neoliberalisme polític i econòmic ens aboquen de manera desenfrenada.

Es tracta d'una proposta educativa, en cap moment no pretenem fer adoctrinament de cap tradició i del fet religiós en ell mateix.

En el nostre entorn, és molt comú, que quan surt la paraula religió o qualsevol fet que s'hi vinculi, ens posicionem a favor o en contra. Sense terme mig.

Les religions són creacions humanes i com tota realitat humana hi trobarem tots els matisos, des dels que ajuden i alliberen, fins als que manipulen i humilien. Les religions són ambigües i ajudar a descobrir-ho, és bo i sensat. Potser aquesta podria ser una bona excusa per aproximar-nos-hi.

Tant de bo que aquesta iniciativa es vegi enriquida, complementada i superada, en un futur no gaire llunyà, per un desplegament curricular, on els nois i noies puguin conèixer, a través de la reflexió i el debat, aquest patrimoni de la humanitat, com un element més que els ajuda a créixer en profunditat com a persones lliures, obertes i compromeses en la construcció d'un món on cadascú hi tingui un lloc digne per viure-hi.

Pere Vilaseca Escola
Pia de Catalunya

PRÒLEG

El 28 de maig de 2011 la Comissió Interreligiosa per a l'ensenyament de les Religions a l'Escola de l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós feia pública a Barcelona la declaració "Cultura religiosa per als ciutadans de demà". Aquest significatiu document va rebre l'aprovació i el suport de responsables de tradicions religioses, d'organitzacions interreligioses, d'entitats de la societat civil i d'un seguit de personalitats del món de l'educació –incloses organitzacions sindicals– i de la cultura. Malauradament els posteriors intents polítics d'aconseguir un consens al voltant d'una matèria de cultura religiosa comuna, com a mínim a la secundària, no van prosperar per raons que tenen a veure amb els interessos, sovint malentesos, i amb la por i la desconfiança d'algunes autoritats religioses. Malgrat tot, i una mica contracorrent, l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós continua mantenint oberta la proposta, amb la confiança i l'esperança religiosa que algun dia s'assolirà la fita de poder oferir una formació bàsica en el coneixement de la diversitat religiosa i conviccional no només perquè és un patrimoni cultural, ètic i espiritual valuós sinó també perquè estem convençuts que la societat necessita aprendre de la seva herència de saviesa per caminar per un present i cap a un futur més humà, en pau, equitatiu i sostenible.

Avui us presentem una bona eina per oferir una formació bàsica en el coneixement de la diversitat religiosa al nostre país. El lloc de culte és una manifestació privilegiada de l'espai sagrat com a expressió de l'estructura i de la morfologia d'allò sagrat, de la dimensió absoluta de la vida humana. L'ésser humà s'ha relacionat des dels inicis de l'hominització amb allò sagrat des de la seva realitat fenomènica, des d'allò condicionat, habitual, des d'allò que forma part del seu món més immediat: el món amb el que es relaciona quotidianament amb tota la seva persona, amb els seus sentits, la seva raó i la seva voluntat. Allò sagrat s'ha manifestat, des que l'ésser humà és el que és, a través dels simbolismes naturals: el a través del cel, del sol, de la lluna, de les aigües, les pedres, la terra, la dona, la fecunditat, la vegetació, l'agricultura i també del temps. L'espai sagrat sempre s'ha percebut com el centre del món i s'ha construït per repetició. Ha estat un autèntic refugi que recordava i evocava la nostàlgia del paradís perdut. Com deia el gran historiador de les religions, Mircea Eliade, tot temple o lloc de culte és assimilat a una "muntanya sagrada" i es converteix així en un "centre" i és també el lloc on passa l'*axis mundi* (l'eix del món), el punt d'unió entre el cel, la terra i el món subterrani. Avui més que mai sembla que l'antropologia mostra de quina manera tota persona té una dimensió espiritual que és fonamental per a la seva supervivència i per a la felicitat i per al benestar col·lectiu. Fins i tots els qui abans eren considerats antireligiosos reconeixen ara que l'ésser humà té una dimensió espiritual. El país més laicista d'Europa, la França republicana, afirma que tots els seus ciutadans són espirituals encara que no tots siguin religiosos.

La veritat és que no podem saber amb facilitat el nombre de persones religioses per diferents motius. D'una banda perquè és un fet que la identitat religiosa és expressió d'allò més personal i íntim, del sentiment, del cor, de la consciència de l'ésser humà. A més les garanties dels drets civils del dret internacional i dels països democràtics fan que en molts països ni tan sols es pugui preguntar per la identitat religiosa dels individus i, si es pot, acostuma resultar que en cap cas és obligatori respondre a la pregunta i si es respon no significa que es faci des de la més estricta veracitat –especialment després de tants episodis de persecució i discriminació la majoria dels quals han acabat amb la impunitat més descarada. Així doncs no és gens estrany que les estadístiques sobre els nombre de fidels o seguidors d'una tradició religiosa siguin sempre poc fiables i estiguin sotmeses a les manipulacions de lobbies polítics, religiosos i mediàtics.

En canvi, els llocs de culte ens donen una idea més o menys aproximada, sociològicament mesurable, de l'abast del fet religiós al món i al nostre país. Aproximada sí, perquè en cap cas plenament acreditada. A molts països del planeta encara no hi ha la llibertat religiosa plena que donaria credibilitat a la relació entre llocs de culte i nombre de creients que hauria de permetre així copsar el grau d'implantació social d'una tradició religiosa en una zona geogràfica. Fins i tot, a molts països europeus aquesta llibertat és seriosament limitada. El nostre país, malauradament, no n'és una excepció d'aquesta patologia. Així, en molts municipis del nostre país i de tot l'estat espanyol no és gens fàcil poder obrir i regularitzar un nou lloc de culte, especí-

aliment si ets musulmà. A més, la creixent islamofòbia ha agreujat aquest escenari produint una clara discriminació envers els ciutadans i col·lectius de fe musulmana, alimentada pel populisme polític d'alguns partits que han descobert que es guanyen vots si es fan prohibicions o moratòries de dubtosa legalitat per impedir l'obertura de nous llocs de culte de tradició islàmica. Tanmateix els musulmans no són les úniques víctimes d'aquesta discriminació. També pateixen algunes comunitats protestants, especialment les que més prolifereixen, les de la família pentecostal, que en molts casos són de majoria de ciutadans d'origen immigrant. Altres creients i comunitats molt minoritàries suporten igualment aquesta injusta situació de discriminació i de marginació.

Malgrat tot, al nostre país veiem cada cop més com el número de llocs de culte va augmentant. És cada cop més freqüent que els ciutadans trobem rètols identificadors de diferents llocs de culte de diverses tradicions religioses. I en els barris amb gran diversitat ètnica i cultural, aquest fenomen es pot produir en una certa proximitat i freqüència que sorprèn als visitants. Segons dades del mapa de les religions de la Direcció General d'Afers Religiosos, a Catalunya hi havia, a l'any 2013, 7.958 centres de culte, corresponents a 13 confessions religioses. S'ha produït un augment de l'1,36% de la xifra de centres de culte respecte als 7.851 de l'any 2010. Les confessions religioses que han obert un major nombre de centres de culte en els darrers tres anys són: les esglésies evangèliques (57), les comunitats islàmiques (36) i les comunitats cristianes ortodoxes (22). Percentualment, el major increment l'han viscut les comunitats ortodoxes (amb un augment superior al 70%), les comunitats budistes (20%) i les comunitats islàmiques (18%). Pel que fa a la distribució geogràfica, les comarques que acumulen un major nombre de centres de culte són el Barcelonès (1.166), Osona (567) i el Vallès Occidental (383). No cal dir que l'església catòlica continua essent àmpliament majoritària amb el 84% dels llocs de culte; les minories només en tenen el 16%. D'aquestes, més de la meitat (52%) pertanyen a les esglésies evangèliques. Els centres de culte islàmics representen el 18% entre les confessions minoritàries, i els salons del Regne, dels Testimonis Cristians de Jehovà, poc més del 10%.

L'objectiu d'aquesta publicació és oferir informació i formació a la comunitat educativa i especialment als professors i alumnes sobre la diversitat religiosa que es troben al carrer i a l'aula i fer-ho a través d'accedir i, d'alguna manera, visitar el lloc de culte, que és alhora un referent identitari, un lloc de reunió, un lloc d'acollida i sobretot un lloc d'experiència espiritual personal i comunitària. A fer aquesta visita ens hi convida la diferència i la convivència quotidiana i ens hi sentim ben rebuts per les diverses comunitats que han col·laborat i ajudat a fer possible aquesta publicació i experiència. Una experiència que, com veureu, no és limitada a veure i conèixer el lloc de culte a través de la mediació del paper sinó que en la majoria dels casos convida, a través de les activitats pedagògiques proposades, a educadors i alumnes a visitar el lloc de culte local més proper per posar rostre de proximitat concreta a les generalitzacions necessàriament teòriques del paper i de la imatge.

La present publicació, que reuneix un grup de pòsters dels llocs de culte de les diverses tradicions i material educatiu per a professors i alumnes, és fruit d'un treball d'anys que va sorgir inicialment dels pedagogs de l'Escola Pia de Catalunya, que va continuar l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós i que finalment acabem plegats de la mà, aportant cadascú allò que més coneix: l'Associació, els seus coneixements i experiència en la divulgació i l'estudi de la diversitat religiosa i del diàleg interreligiós; i l'Escola Pia, els seus coneixements i experiència acreditats en l'àmbit educatiu. Ha estat, doncs, un treball en equip, com els nous temps demanen cada cop més. Un treball sinèrgic i, com tot treball en equip, un esforç i dedicació necessàriament generosos per les dues parts.

És obvi que aquest esforç no hauria estat possible sense l'ajuda de la Direcció General d'Afers Religiosos que ho ha fet possible. Li estem molt agraïts i creiem que la comunitat educativa del nostre país i el conjunt de la ciutadania també s'afegiran a aquest sincer agraïment. No volem deixar d'expressar també el nostre agraïment a l'Ajuntament de Barcelona que ens havia ajudat en alguna fase anterior de realització del projecte.

Confiem i desitgem que la tasca d'educació en el coneixement de la diversitat des del marc de la cultura del diàleg i de la pau, tant fonamental i necessària en societats pluralistes com la nostra, pugui continuar en un futur proper desenvolupant instruments nous que donin a conèixer el valor educatiu de la diversitat i que ho facin de manera sinèrgica i participativa entre societat civil socialment compromesa i centres educatius de referència.

Podem acabar aquesta presentació parafrasejant la profunda i senzilla intuïció d'Henry Thoreau: el viatge més important de l'ésser humà no és cap enfora sinó cap endins, a dins del cor de l'ésser humà rau i resideix la Veritat i la divinitat, amb el nom que li donem. Tot el que hi ha a fora, la natura sencera, només serveix per veure el de dins. Aquest és el lloc de culte per excel·lència del qual la resta de llocs de culte només en són un símbol i una expressió.

Francesc Torradeflot
Director d'AUDIR

ÍNDEX

L'ESGLÉSIA. CRISTIANISME CATÒLIC	9
EL MONESTIR. CRISTIANISME CATÒLIC I ORTODOX.....	13
LA MESQUITA. ISLAM.....	17
LA SINAGOGA. JUDAISME	23
TEMPLE BUDISTA O VIHARA. BUDISME O BUDA DHARMA.....	28
L'ESGLÉSIA. CRISTIANISME ORTODOX	34
L'ESGLÉSIA. CRISTIANISME EVANGÈLIC.....	39
EL GURDWARA. SIKHISME	45
TEMPLE HINDÚ O MANDIR. HINDUISME O SANATANA DHARMA	50

L'ESGLÉSIA. CRISTIANISME CATÒLIC

Per als primers cristians, no hi havia un lloc sagrat (per al culte, la pregària, ...). El que realment es considerava com a sagrat, era el fet de trobar-se en grup, en comunitat. Tant és així que, l'origen de la paraula església és justament la paraula grega ἐκκλησία [ekklesia], que vol dir *comunitat* ; cal recordar que el grec era la llengua comuna de molts dels primers cristians. Els cristians, havien de reunir-se d'amagat. Moltes vegades ho feien, en petits grups (comunitats), a les cases particulars, o fins hi tot, per protegir-se de la persecució dels romans, es reunien dins de grutes excavades sota terra al jardí de les mateixes cases (catacumbes). L'any 313, l'emperador romà dictà una *lleí* (edict de Milà) que autoritzava el culte públic dels cristians, això els va permetre reunir-se per parlar, pregar i celebrar de manera oberta. Així van anar apareixent els primers edificis dedicats exclusivament al culte cristià. Les definicions que pot tenir la paraula Església/església són les següents:

Església: comunitat dels seguidors de Crist.

Església: edifici destinat a la reunió i celebració litúrgica dels cristians.

- L'acte central i més significatiu que se celebra a les esglésies catòliques és l'**Eucaristia** (popularment anomenada Missa). A l'Eucaristia els catòlics celebren la vida en la fe. Recordant allò que Jesús va fer i va dir en l'últim sopar, els creients comparteixen la paraula, el pa, el vi i l'amistat.

La paraula. Els fidels escolten la proclamació de la paraula en actitud d'agraïment i lloança.

El pa i el vi són els símbols tradicionals amb els quals volem simbolitzar la plena comunió amb els germans en un esperit d'entrega i solidaritat.

“La tradició que jo he rebut i que us he transmès a vosaltres ve del Senyor. Jesús, el Senyor, la nit que havia de ser entregat, prengué el pa, digué l'acció de gràcies, el partí i digué: «Això és el meu cos, ofert per vosaltres. Feu això, que és el meu memorial.» I havent sopat féu igualment amb la copa, tot dient: «Aquesta copa és la nova aliança segellada amb la meua sang. Cada vegada que en beureu, feu això, que és el meu memorial.» Perquè cada vegada que mengeu aquest pa i beveu aquesta copa anuncieu la mort del Senyor fins que ell vingui.”

1 Co 11, 23-25

“Lavors prengué una copa, digué l'acció de gràcies i afegí:

–Preneu això i repartiu-vos-ho, perquè us asseguro que des d'ara ja no beuré més del fruit de la vinya fins que haurà arribat el Regne de Déu.

Després prengué el pa, digué l'acció de gràcies, el partí i els el donà tot dient:

–Això és el meu cos, entregat per vosaltres. Feu això, que és el meu memorial”.

Lc 22, 17-19

- A les esglésies també s'hi celebren els ritus que marquen els **moments importants de la vida dels fidels (moments sagrats – sacraments)**. Aquest és un fet comú de totes les cultures i tradicions, tant si són religioses com si no ho són.

El **baptisme** és el ritu d'entrada com a membre de la comunitat de fe. Pel baptisme se celebra que la vida és un do de Déu i que Déu és acceptat com a Pare. L'aigua, símbol de la vida, és l'element de la naturalesa amb el qual són batejats els creients.

Té lloc en un recinte especial, “**el baptisteri**”, o en un espai concret de l'església on hi ha una pica amb aigua, anomenada “**pica baptismal**”. En el ritual del baptisme s'aboca aigua sobre el cap de la persona que s'ha de batejar com a signe de purificació. Actualment, entre els catòlics, hi ha el costum de batejar els infants quan encara són petits.

El **matrimoni** és la celebració de l'aliança entre dues persones que s'estimen, davant de la comunitat i davant Déu.

Les **exèquies** són una celebració de caràcter pasqual per acomiadar una persona difunta. Poden estar integrades en una eucaristia o en una celebració de la paraula. Té unes pregàries i rituals específics.

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) L'altar, el presbiteri i la nau. A l'interior de l'església hi ha el **presbiteri**, un espai més elevat destinat a l'**altar major**, on hi tenen lloc la majoria de rituals i és l'espai principal de culte. L'**altar** és una taula sobre la qual se celebra l'**Eucaristia**.

Al presbiteri hi trobem l'**ambó**, un faristol des del qual es llegeixen textos, fonamentalment de la **Bíblia**, el llibre sagrat dels catòlics i de tots els cristians.

Al fons del presbiteri hi ha el **sagrari** que és un petit armariet, provinent d'una tradició medieval, on es guarda el pa de l'Eucaristia que no s'ha repartit a la celebració. Una espelma encesa indica la presència del pa sagrat a l'interior del sagrari.

La **nau central** és un espai més gran, on s'hi està la gent que segueix els rituals, escolta els textos sagrats, les explicacions, la pregària, etc. En aquest espai hi ha bancs on s'asseuen sense cap reglamentació els fidels que participen en la celebració.

(2) Objectes sagrats. Per celebrar l'eucaristia es fan servir alguns objectes sagrats com són la **patena** i el **calze**. La patena és el plat on es posa el pa, i, el calze, la copa on es posa el vi; durant la missa estan sobre l'altar.

(3) Campanar. Des de l'exterior el primer que es veu d'una església és el **campanar**. El campanar és una torre amb campanes. Les campanes tenien diferents funcions segons el toc que feien: reconèixer els diferents rituals que s'estaven celebrant (funeral, casament, eucaristia, ...) i també, antigament, servien com a mitjà de comunicació per avisar els vilatans dels pobles de fets extraordinaris (foc, inundacions, ...). La gent abans reconeixia i identificava molt bé els diferents tocs, actualment en moltes esglésies aquests tocs han desaparegut.

(4) La Bíblia és "el Llibre" per antonomàsia. És el text fundacional i norma de fe per als creients. Un llibre que, per als catòlics aplega la Bíblia dels jueus i els escrits dels apòstols del Crist, anomenats Nou Testament. La paraula "bíblia" significa llibres en grec. Es divideix en dues parts fonamentals: l'Antic Testament, format per textos i relats anteriors al naixement de Crist, que està escrit fonamentalment en hebreu, i, el Nou Testament que fou escrit originàriament en grec. Aquesta segona part explica el missatge i la vida de Jesús, el testimoni dels seus apòstols i el naixement de les primeres comunitats cristianes. Els principals llibres del Nou Testament són els evangelis i a l'Eucaristia sempre se'n llegeix un fragment. Hi ha quatre evangelis que s'atribueixen a Mateu, Marc, Lluc i Joan. Aquests textos no pretenen ser una biografia de Jesús, sinó que en recullen el missatge i l'experiència de vida nova.

(5) Els laics. Són tots els qui formen el poble de Déu. Dins de l'església poden participar de tots els ritus i seure junts. Actualment les dones no poden ser ordenades capellans ni diaques. A Catalunya hi ha un moviment de dones a l'Església que reivindiquen un paper més actiu d'aquest col·lectiu en els ministeris i serveis.

(6) Capellà, diaca i bisbe són els tres graus del sagrament de l'orde sacerdotal. Els pertanyents a aquest orde constitueixen la part jeràrquica de l'Església.

Els capellans o preveres són persones que han fet estudis de teologia i dediquen la major part del temps a l'atenció del culte i dels fidels d'una parròquia. Ells són els encarregats de celebrar l'Eucaristia, els diferents rituals de la vida religiosa, la formació dels infants i joves ... Són ordenats pel bisbe i han de ser cèlibes.

Els diaques són persones ordenades pel bisbe, amb formació teològica, que ajuden el capellà en la feina de la parròquia i poden celebrar alguns dels sagraments de la vida: el baptisme, el matrimoni i la unció dels malalts. Poden ser persones casades.

El bisbe és el qui té la responsabilitat sobre una determinat territori. L'Església catòlica els considera els successors dels apòstols.

(7) La catequesi és l'explicació intel·lectual de la fe d'acord amb els Evangelis. És la forma externa a través de la qual es vol guardar, donar a conèixer i tastar l'Evangelí. La catequesi ha de mantenir viva la memòria dels valors cristians.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Catòlic. Universal. Terme que fa referència a la voluntat de l'Església d'abastar tots els pobles, tots els temps i la totalitat de la persona.

Càritas. Atentes a les necessitats dels altres, la majoria d'esglésies col·laboren en un servei d'ajuda als més necessitats que rep del nom de **Càritas**.

Càritas és una entitat de l'Església catòlica que té com a objectiu promoure, orientar i coordinar l'acció social i caritativa de la diòcesi, i la finalitat d'ajudar a la promoció humana i al desenvolupament integral de les persones, sensibilitzar la societat i promocionar la justícia social. Càritas és una entitat sense ànim de lucre i el seu finançament és sobretot de caràcter privat. Càritas està formada per voluntariat i professionals, i acompanya els sectors socials més desfavorits, caminant amb la triple missió de denunciar, anunciar i transformar.

Déu. nom amb què es designa el Déu del catòlics. Els catòlics creuen en el Déu de Jesucrist. Jesucrist ens parla de Déu com del seu pare. És un Déu comunitat, que estima tothom d'igual manera, que perdona i que demana als homes que visquin amb un cor senzill i confiat.

El Nadal és la celebració cristiana del naixement de Jesús, està ple de tradicions que poden variar segons el país. Una de les que se celebra dins l'església és la **Missa del Gall**, una missa que es fa el dia 24 de desembre a les dotze de la nit amb nombrosos cants, lectures i rituals.

Jesús de Natzaret. Els cristians li han atribuït el nom de Crist, que vol dir l'Ungit o el Messies. Va néixer a Betlem, va ser educat com un bon jueu. Cap als 30 anys va començar a predicar, sobretot entre els pobres i marginats de la seva societat. Va formar un grup de seguidors anomenats apòstols. Durant la seva vida se li atribueixen curacions i altres miracles. Va ser condemnat a mort pels romans i crucificat. Després de la seva mort els deixebles van manifestar que havia ressuscitat. Els catòlics consideren a Jesús fill de Déu. El seu exemple de vida i el seu missatge formen el nucli fort de la fe.

La creu i el peix. La **creu cristiana**. El símbol de la creu vol simbolitzar dues coses alhora: primera, la mort de Jesús (va ser executat a la creu) i la vida, perquè Jesús a través de la creu va vèncer la mort. Morint pels altres, morint per amor, la mort no és definitiva. No és el final de tot. El **peix** (*lichtus* o *ichthys*) és un símbol format per dos arcs que s'intercalen de forma que dibuixen el perfil d'un peix. Quan els primers cristians eren perseguits per Roma, aquesta figura va ser utilitzada com un símbol secret que els identificava.

La Pasqua. Per **Pasqua** els cristians celebren la Resurrecció, símbol de vida. La celebració central n'és la **Vetlla Pasqual**. És una missa en la qual hi tenen un paper rellevant alguns elements com l'aigua i la llum. També les lectures són més nombroses perquè recorden tota la història del poble d'Israel fins a Jesús.

EL MONESTIR. CRISTIANISME CATÒLIC I ORTODOX

El monestir és l'edifici on viuen i comparteixen feina, pregària i vida, un grup de persones anomenades monjos o monges.

Acostuma a ser un lloc allunyat de les ciutats i, per tant, un espai que afavoreix la vida de reflexió i pregària, però actualment també se'n troben alguns enmig de les grans aglomeracions urbanes.

Els monjos són persones que lliurement han decidit viure de manera senzilla, dedicant moltes hores del dia al silenci, a la lectura dels llibres sagrats, a la pregària i al treball.

Els primers monjos cristians daten de l'any 271, moment en què Sant Antoni Abat, juntament amb altres homes van decidir anar al desert, allunyats de les coses materials, per tal de viure una vida senzilla, més espiritual i contemplativa.

De Sant Antoni Abat s'explica que una vegada van anar-lo a visitar uns universitaris per preguntar-li quin llibre de la Bíblia considerava més important. Ell, mirant el cel, els va respondre: *"Si no sabeu llegir el llibre de la naturalesa, no sereu capaços d'entendre cap altre llibre". Perquè qui no troba Déu en les coses de cada dia, tampoc no el trobarà en la Paraula que Ell ha escrit*.

La primera dona “mare” del desert, va ser Santa Macrina. L’any 380 va iniciar una vida monàstica en un indret desèrtic de Turquia.

Ben aviat, es van establir altres grups o comunitats a prop de Palestina i de Gaza, on Jesús va viure i morir.

A poc a poc, aquest estil de vida va arribar a terres d’Europa. Al segle VI Sant Benet va deixar escrites unes normes de convivència que regulaven la vida dels monestirs: la Regla de Sant Benet.

Els seus seguidors van difondre el cristianisme per tot Europa entre els segles VII i VIII. Explicaven la Bíblia, ensenyaven a llegir els camperols i això contribuïa a difondre la cultura, a millorar les tècniques de conreu, etc.

La vida monàstica va tenir molta influència i els monestirs van exercir gran poder dins l’organització de la societat durant els segles X i XI.

El que es fa dins un monestir es pot resumir en l’expressió llatina que diu “*ora et labora*”, que vol dir; prega i treballa. Aquesta màxima és la que regula l’horari i la vida del monestir d’acord amb la regla de sant Benet. L’equilibri entre el treball (generalment agrícola), la meditació i l’oració, sense descuidar els àpats i les hores de son, ve donat per l’aprofitament de la llum solar segons les diferents estacions de l’any.

Alguns fragments de la Regla de Sant Benet per conèixer millor l’estil de vida que proposa:

Capítol 33:

“Que tot sigui comú a tots, tal com està escrit, i que ningú no digui ni tingui res com a seu”.

Capítol 16:

“Acomplirem bé el nostre servei i pregarem set vegades al dia, a l’hora de laudes, prima, tèrcia, sexta, nona, vespres i completes”.

Capítol 48:

“L’ociositat és enemiga de l’ànima, i per això els germans s’han d’ocupar a unes hores determinades en el treball manual i a unes altres també ben determinades en la lectura de la Paraula de Déu”.

Capítol 53:

“Tots els forasters que es presenten al monestir han de ser acollits com el Crist, ja que ell un dia dirà: “Era foraster i em vau acollir”.”.

Capítol 72:

“Que ningú no busqui allò que li sembla útil per a ell, sinó més aviat el que ho sigui per als altres; que practiqui desinteressadament la caritat fraterna”.

Els monestirs tenen el seu moment d’expansió en l’època medieval. Eren construïts segons la distribució fixa que hem vist, seguint les exigències que sant Benet estipula a la regla per a les seves comunitats: església, dormitori, refector, sala capitular, etc. entorn d’un pati o claustre; a més, de les dependències de treball, la biblioteca, etc.

Les construccions, molt senzilles a l’inici, han anat evolucionant al llarg dels anys segons els gustos arquitectònics i l’espiritualitat de cada moment; això ha fet que molts monestirs esdevinguessin autèntiques obres d’art.

Durant l’edat mitjana, els constructors d’edificis varen anar millorant les seves tècniques i adequant-les a la manera de viure la vida, Déu i el món.

També en aquesta època els monestirs foren els grans centres de cultura d’Occident, atès que encloïen escoles i biblioteques importants. Els monjos hi copiaven a mà les obres de l’antiguitat grecoromana que s’havien conservat i les decoraven amb petites il·lustracions anomenades miniatures. La pacient recopilació dels monjos als escriptors dels monestirs ha fet que perduressin les eines intel·lectuals que havien bastit les civilitzacions clàssiques i n’ha permès l’arribada fins als nostres dies.

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

Els monestirs occidentals, molt abundants en l'època medieval, eren construïts generalment segons una distribució fixa: església, dormitori, refetor, sala capitular; entorn d'un pati o claustre i uns annexos amb les dependències de treball, la biblioteca, etc. Aquests espais solen seguir les exigències domèstiques que sant Benet recull en la seva regla.

(1) Dormitori. A l'edat mitjana estava ordenat que tots els monjos, si era possible, dormissin en el mateix espai. Dormien vestits i tenien com a únics complements un coixí i una manta. Al segle XVI ja es van construir cel·les (habitacions individuals). Actualment, cada monjo té una petita habitació senzilla amb un llit i un espai de treball.

(2) Biblioteca. També coneguda com a Sala de Còpies. En aquesta sala els monjos dedicaven part de la seva vida a copiar textos, una feina que va resultar importantíssima a l'hora de rescatar i conservar textos de l'antiguitat. A l'edat mitjana no existien ni la impremta ni les fotocopiadores, els llibres s'havien de copiar a mà. Es guardaven els llibres per estudiar, investigar, ... encara avui les biblioteques dels monestirs acostumen a ser molt importants pel nombre de llibres que contenen i pels originals que conserven d'aquella època.

(3) Locutori. El seu nom significa "lloc per parlar". El silenci és molt important en la vida dels monjos, i només poden enraonar en aquesta petita estança.

(4) Sala capitular. És una de les sales més importants del monestir. És el lloc on, encara avui, s'hi llegeix diàriament un capítol de la regla de sant Benet i s'hi fan les reunions de la comunitat per revisar les coses del dia a dia. En aquest espai també s'hi celebren alguns dels actes importants de la comunitat com l'elecció de l'abat, el lliurement dels hàbits als novicis, i altres.

(5) Sagristia. Estança comunicada amb l'església on s'hi guarden els vestits i els objectes que s'utilitzen per al culte.

(6) Refetor o refectori. És el menjador dels monjos. En general té forma rectangular i les taules hi són alineades al llarg de les parets. Els monjos s'asseuen segons la seva antiguitat i la taula de l'abat presideix el menjador. Durant els àpats els monjos s'estan en silenci escoltant les lectures de la Bíblia que llegeix un d'ells des d'un púlpit. El nom *refetori* vol dir que és el lloc per refer-se i recuperar les forces, per alimentar tant el cos com l'esperit.

(7) Cuina. Està situada al costat del refetor i hi comunica per una finestra que rep el nom de passa-plats.

(8) Església. L'església és l'estança més important del monestir, és el lloc destinat a les oracions comunitàries i a la celebració de l'eucaristia.

(9) Claustre. Pati interior format per quatre galeries tancades en forma de quadrat porticat de columnes, capitells i voltes amb un jardí central. Constitueix el nucli interior del monestir a partir del qual es distribueixen els espais. També s'aprofita com a espai de lectura i fins i tot com a cementiri de la comunitat.

(10) Hostatgeria. Estances per acollir persones que vulguin tenir experiències de silenci i reflexió. Normalment acostumen a seguir horaris semblants als de la comunitat, i participen a la pregària i la celebració. «Tots els forasters que es presenten han de ser acollits com el Crist, ja que ell un dia dirà: Era foraster i em vaucollir. I que a tothom es tributi l'honor convenient, sobretot als germans en la fe i als pelegrins.» (Regla de sant Benet 53, 1-2).

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Abat/Abadessa: Significa "pare" / "mare". És el títol amb què s'anomena al superior/a d'un monestir o abadia.

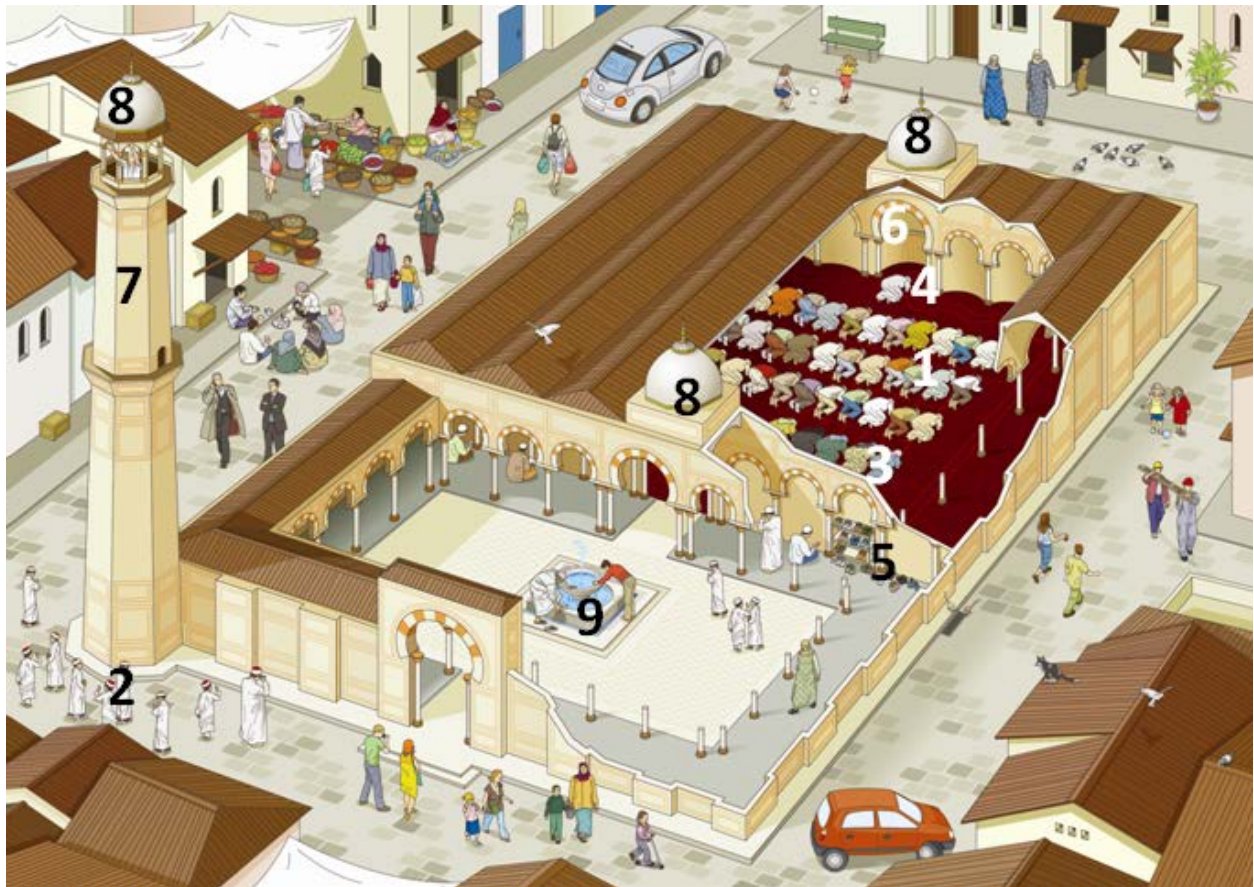
Prior/a: Prové del llatí *prior* i significa "primer". És el superior d'un monestir subordinat a l'abat/abadessa, si n'hi ha.

Regla de sant Benet: és un conjunt de normes que regeixen la vida monàstica. Van ser redactades per sant Benet de Núrsia. L'esperit de la regla es resumeix en *pax* (pau) i *ora et labora* (resa i treballa).

Púlpit: és un espai dissenyat per fer lectures de la Bíblia que es troba a les esglésies i en algunes dependències dels monestirs com ara el refectori o la sala capitular.

Hàbits: vestits que porten els monjos. El seu color depèn de l'orde religiosa a la qual pertanyen. Els monjos i monges benedictins acostumen a anar de negre mentre que els cistercencs porten una túnica blanca amb una part superposada negra.

LA MESQUITA. ISLAM

Elements¹ seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) Pregària. Una mesquita és, principalment, un lloc de culte: per pregar. La pregària que practiquen els musulmans consisteix en prosternar-se, que vol dir agenollar-se i tocar amb el front a terra. De fet, la paraula “mesquita” ve de l'àrab *màsjid*, que vol dir precisament això: “lloc de prostració”.

S'explica que la primera mesquita va ser la casa que el Profeta Muhàmmad² va construir a cinc quilòmetres de Medina, procedent de la Meca, a l'actual Aràbia Saudita. Un cop arribat a Medina, el Profeta va construir una segona casa, que després va ser coneguda com la Mesquita del Profeta. Tothom volia acollir-lo a casa seva i ell, per no fer enfadar ningú, va deixar que fos la seva camella que triés l'emplaçament: allà on, la camella va fer el gest

¹ Aquests “elements” poden estar relacionats amb aspectes (1) arquitectònics i (2) artístics, correspondre a (3) objectes, (4) persones i (5) usos (rituals, festius, normatius, etc.), o fer referència a la vivència i construcció d'un (6) temps sagrat per part de la tradició en qüestió. En les explicacions corresponents, es procurà aprofundir en aquesta qüestió de l'experiència de (a) la sacralitat i en (b) la dimensió simbòlica —el llenguatge— a través de la qual es manifesta. En aquest sentit, es procurarà introduir tant els mites tradicionals com els esdeveniments històrics mitolitzats que justifiquen l'existència dels diferents elements. S'introdueixen igualment referències a la història més present i local d'aquests llocs.

² Subratllats, apareixen els conceptes que més endavant s'expliquen en l'apartat de vocabulari bàsic complementari.

típic d'aquests animals quan jeu en sobre els genolls per descansar —o sigui, allà on es va “prosternar”—, Muhàmmad i els seus companys van construir-hi una casa que va esdevenir un lloc de pregària, de trobada i d'estudi per a la comunitat. Qui visita aquesta mesquita i hi prega, es diu que rep una gran recompensa.

Resar (fer el salat) cinc cops al llarg del dia és una de les cinc pràctiques (o pilars) que distingeixen a una persona musulmana. Aquestes oracions es fan en hores que varien al llarg del dia en funció de la posició del sol i al llarg de l'any en funció de la situació de la lluna. Tot i que també poden pregar a casa, a molts musulmans els agrada més fer-ho en comunitat i en un lloc específic, la mesquita. Perquè l'energia espiritual que s'hi respira i el fet de pregar en grup els hi ajuda i perquè aleshores la recompensa és molt més gran. La pregària més concorreguda de la setmana és la dels divendres al migdia, que inclou un sermó (*khutba*), no necessàriament a càrrec de l'imam habitual. La mesquita també s'omple els dies de les celebracions importants de l'islam, que són la festa de final del Ramadà i la Festa del Sacrifici.

La mesquita, tanmateix, també és un lloc de reunió social i cultural, d'ajuda i d'orientació mútua entre els membres de la comunitat, que en països occidentals normalment comparteixen un mateix origen immigrant (a Catalunya, per exemple, hi ha mesquites de musulmans originaris del Marroc, Pakistan, Gàmbia, etc.). Lluny del país d'origen i en alguns casos acabades d'arribar, les persones hi troben un vincle amb el món que han deixat enrere i que sovint troben a faltar. De tota manera, als països musulmans, les mesquites també tenen aquesta funció d'ajuda als necessitats. Per exemple, a Indonèsia (que és el país del món amb més musulmans), quan es va produir la devastació provocada pel tsunami de l'any 2004, les mesquites es van omplir per acollir i guarir les víctimes de la catàstrofe.

(2) Alumnes. La mesquita és un espai per resar, per trobar-se i ajudar-se, i també per estudiar i per aprendre. És el lloc on, històricament, van néixer i on debatten les diferents branques i escoles de l'islam. A les mesquites catalanes, aquesta funció educativa és més modesta, però també hi és: principalment s'hi fan classes d'educació religiosa i d'Alcorà; però també cursos d'idiomes, no només d'àrab clàssic i de la llengua del país d'origen dels membres de la comunitat (com pot ser algun dialecte de l'àrab o bé l'urdú, que és la llengua de molts pakistanesos) sinó també de català i castellà.

(3) Dones. En la majoria dels casos, homes i dones resen en files i per separat: els homes a les files del davant i les dones a les del darrera, a un costat o en un espai a part. Els motius són diversos i es basen en aspectes tradicionals i culturals (dels països d'origen). Per exemple, es diu que els homes estan més obligats a anar a la mesquita que les dones, que en poden estar dispensades per ocupar-se de la casa i dels fills, tot i que també és recomanable que hi vagin. O també es diu que la separació és per evitar distreure's mentre es prega. Alguns musulmans, però, no hi estan d'acord i argumenten que en temps del Profeta homes i dones resaven barrejats.

Les diferents esposes que el Profeta Muhàmmad va tenir al llarg de la seva vida —la poligàmia era una pràctica comuna en la societat del seu temps— sovint són esmentades pel seu paper decisiu a l'hora de fundar i de propagar l'islam i com a exemples de bones creients, inspiradores per al mateix Profeta.

(4) Imam. És l'home que dirigeix les pregàries. En algunes mesquites catalanes hi ha un imam fix i en d'altres fan aquesta funció diferents persones, al llarg de la setmana. En qualsevol cas, l'imam té unes funcions limitades i no és el cap de la comunitat en el mateix sentit que, per exemple, ho és el rector i el sacerdot d'una parròquia. A banda, hi ha un president, al capdavant d'una junta directiva. En canvi, l'imam sí que sol formar part de l'equip de professors de la mesquita. L'imam és triat i, si s'escau, contractat per la comunitat, la qual pot decidir canviar-lo quan vulgui.

(5) Sabates. La mesquita sol estar emmoquetada i s'hi entra descalç. Per això a l'entrada sempre hi ha una prestatgeria per posar-hi les sabates. S'hi respira pau i discreció i s'hi parla fluix. Per entrar-hi, alguns homes i dones es vesteixen a la manera tradicional, ells amb una túnica i elles amb un mocador al cap (tot i que algunes dones el porten sempre). Això es fa en senyal de respecte cap a Déu.

La mesquita és un espai sagrat, però alhora no separat, diferent, de la resta del món. L'Alcorà diu que la Terra és com “una catifa estesa per a l'oració” i una dita del Profeta afirma que “tota la Terra és una mesquita”. O sigui que tota la Terra és sagrada i que cal tenir-ne cura i respectar-la tota. Per això no es fa un ritual de consagració de la

mesquita quan s'inaugura, com es fa, per exemple, en el cas de les esglésies cristianes catòliques. I també per això, hi és permesa l'entrada de no musulmans.

(6) Mihrab. Indica la direcció de la Meca, ciutat d'Àrabia Saudita, cap a la qual els fidels s'han d'orientar per pregar. Més concretament, indica la direcció de la Ka'ba, que és un edifici de color negre, en forma de cub irregular (de 10,67 m de frontal, 12,19 m de costat i 15,24 m d'alçada) i recobert amb una tela negra que es troba al centre del pati de la gran mesquita de La Meca i que és reverenciat pels musulmans. Els musulmans expliquen que aquesta pedra és molt antiga perquè va ser erigida com a lloc de culte a l'únic Déu pel profeta Adam, més tard va ser reconstruït pel profeta Abraham (Ibrahim) i després va passar a mans de tribus que creien en diferents déus. Tot això fins que, amb la revelació de l'Alcorà a Muhàmmad, es va reconvertir en lloc de culte dedicat al Déu únic Al·là. Des que el mateix Muhàmmad hi va pelegrinar l'any 632, just abans de morir, és el destí del pelegrinatge que cada any fan milers de musulmans procedents de tot el món. Des del temps d'Abraham, però, ja era centre de pelegrinatge. El mihrab sol ser la part més bellament decorada de la mesquita.

Altres elements que es poden trobar en una mesquita –però que no apareixen en aquest pòster– són el minbar (púlpit des del qual es fa la prèdica dels divendres), una prestatgeria amb alcorans per a les classes, un conjunt de sis rellotges que indiquen les hores de les cinc oracions diàries i la del divendres al migdia... Però poca cosa més: perquè les mesquites solen ser espais més aviat buits i sense gaire elements decoratius. En l'art islàmic està prohibit dibuixar o pintar figures humanes i encara menys representacions de Déu. Per això els musulmans han desenvolupat, entre altres, l'art de la cal·ligrafia o escriptura àrab, que sovint adorna les parets de les mesquites.

(7) Minaret i muezí. És una torre des d'on, cinc cops al dia, es fa una crida als musulmans i musulmanes perquè preguin. L'encarregat de fer-ho es el muezí i ho fa proclamant que Déu és Únic i que Muhàmmad és el seu profeta i que anar a pregar és el millor que poden fer els musulmans. Aquestes torres i aquestes crides a l'oració es poden veure i sentir sobretot en països on l'islam és la religió de la majoria d'habitants o també en algunes ciutats d'Andalusia. Tot i que, tant en aquests mateixos països com arreu del món, aquesta forma tradicional d'avisar de vegades es complementa a través de mitjans tecnològics com ara altaveus, la ràdio, la televisió o el telèfon mòbil.

A Europa ha sorgit el debat sobre si una mesquita sense minaret es pot considerar mesquita o no. Si és que no, aleshores, "tècnicament", a Catalunya no hi ha cap mesquita: el que hi ha són oratoris islàmics, que fan les funcions de mesquita, però que no tenen ni minaret ni cúpules. Aquests oratoris gairebé sempre estan ubicats en llocs més aviat discrets, com ara baixos d'edificis de vivendes, antics garatges o naus industrials, als afores dels municipis, o als cascals antics de les viles o ciutats. Una de les raons d'aquesta discreció és que les comunitats musulmanes de casa nostra solen tenir pocs recursos econòmics. Una altra és que la presència de musulmans en països occidentals on són minoritaris no sempre és ben acollida. Per exemple, l'any 2009, Suïssa va decidir, per votació popular, prohibir la construcció de minarets. Una majoria de suïssos no volia veure a casa seva aquests senyals que palesen la presència de musulmans. Aquesta decisió va provocar moltes queixes arreu del món –no només entre els musulmans– perquè en realitat atempta contra el dret de tota persona a practicar lliurement la seva religió.

El que passa és que, no només a Suïssa sinó a tot Occident, s'ha escampat un sentiment d'islamofòbia (que vol dir tenir fòbia, odi, als musulmans). Això és, en part, conseqüència dels atemptats de l'11 de setembre del 2001 a Nova York i d'altres atemptats posteriors també perpetrats per grups terroristes en nom de l'islam. Aquests atemptats han fet que molta gent associés aquesta religió a la violència. Però l'associació és falsa i injusta, ja que la immensa majoria de persones que es consideren musulmanes (una cinquena part de la humanitat) rebutgen aquells actes atroços i no consideren veritables musulmans els seus autors. De fet, la paraula "islam" prové d'una altra paraula àrab, *salam*, que vol dir "pau".

(8) Cúpula. És una forma típica de l'arquitectura dels països musulmans. L'objectiu d'aquesta arquitectura islàmica i de l'art islàmic en general és religiós: agradar i agrair a Déu. La forma circular representa el cel en record d'un viatge nocturn del Profeta Muhàmmad en què va pujar al cel. En aquest viatge –del qual els musulmans expliquen moltes versions diferents– Muhàmmad va sortir de la Meca i va arribar a Jerusalem per, des d'allà, ascendir per diferents cels fins al Paradís. Allà va parlar primer amb els profetes anteriors a ell (Ibrahim, Isa, etc.) i finalment amb Al·là, que li va ordenar que transmetés als musulmans l'obligació de pregar cinquanta cops al dia. Va ser Musa (Moisès) qui va suggerir a Muhàmmad que demanés a Déu reduir el nombre d'oracions diàries. Fent cas de Musa, Muhàmmad va demanar-li reiteradament a Al·là que reduís el nombre de vegades que s'havia de pregar cada dia fins que van quedar fixades en cinc.

Aquest viatge se celebra cada any a l'anomenada Nit de l'Ascensió (*Laylat Al-Miraj*). A Jerusalem hi ha la cúpula més coneguda: la de la mesquita de la Cúpula de la Roca. Aquesta roca és el punt exacte des del qual es diu que Muhàmmad va emprendre el seu viatge al cel.

(9) Pila d'ablucions. És una font d'aigua que serveix per a fer uns rentats que se'n diuen rituals just abans de fer la pregària. Els fidels es renten els peus, les mans i la cara tot fent uns gestos determinats, sempre els mateixos. És una forma de mostrar respecte a Al·là, que és a qui es ve a pregar. Alhora, és una manera de preparar-se per al rentat "interior" –ja no del cos sinó de la ment i l'esperit– que és allò que realment hom vol que quedi net amb la pregària. Preguar ajuda a tranquil·litzar la ment i l'esperit: a esvair la por, a sentir ganes de perdonar, d'estimar... I tot això s'aconsegueix molt més fàcilment quan ja s'entra a la mesquita una mica tranquil, en pau. Per això serveixen aquests rentats rituals de cos: per anar canviant el xip i deixar fora l'agitació, l'estrès i les preocupacions que es porten del carrer. La pila d'ablucions pot ser en un pati –com aquí– o en una sala interior, normalment prop de l'entrada. En els llocs més modestos també es pot fer servir un bany. Els primers musulmans sovint vivien al desert i per això, quan no tenien aigua, podien rentar-se amb sorra o amb terra.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Alcorà. És el llibre sagrat que els musulmans creuen que conté les paraules exactes revelades per Déu al profeta Muhàmmad a través de l'arcàngel Gabriel. Té 114 capítols anomenats sures. Parlen sobretot del mateix Déu, que els musulmans anomenen Al·là. També parlen dels profetes anteriors a Muhàmmad, entre els quals hi ha Abraham (Ibrahim), Moisès (Musa), Jesús (Isa), Maria... és a dir, molts dels profetes del judaisme i el cristianisme. Perquè, de fet, els musulmans consideren que amb l'Alcorà i amb l'islam, Déu va completar l'anunci a la humanitat començat amb Adam, Abraham i tots els altres profetes que els musulmans comparteixen amb aquestes dues altres religions monoteistes.

L'Alcorà també parla de la vida futura que Al·là té reservada als éssers humans. Conté igualment algunes indicacions sobre com comportar-se a la vida. Per saber què creure, pensar i fer individualment, els musulmans es basen primer de tot en l'Alcorà. En segon lloc, també es fonamenten en el recull de tradicions sobre les coses que va dir, va fer i va aprovar Muhàmmad (els seus hadits), que conformen la *sunna* o tradició profètica. Col·lectivament, els musulmans també es basen en aquestes dues fonts principals per elaborar lleis i normes de convivència (*fiqh* o dret islàmic).

L'àrab és la llengua en què els musulmans creuen que Déu va parlar per dir tot allò que recull l'Alcorà. O sigui, que és la llengua amb la qual els musulmans pregunten i que han d'estudiar. Conèixer l'Alcorà de memòria és motiu d'alta consideració. Molts infants aprenen a llegir i a escriure amb el seu primer capítol (sura).

L'àrab de l'Alcorà –o àrab clàssic– no és, però, la llengua que els musulmans normalment fan servir en el dia a dia, fora de la pregària. Perquè molts són originaris de països no àrabs, per exemple asiàtics. I, alhora, perquè els mateixos àrabs d'avui parlen més aviat versions dialectals de la llengua clàssica. Hi ha traduccions de l'Alcorà a molts idiomes (també al català), però les pregàries sempre es fan en àrab clàssic.

Al·là. Déu, que els musulmans creuen i diuen que és Un i que és Únic. De fet, creure-ho i dir-ho és el seu primer pilar, la seva primera obligació. Aquesta creença monoteista (en un sol Déu) els emparenta amb els jueus i els cristians, i els distingeix dels pagans o idòlatres, que són aquells que creuen en diferents déus. Al llarg de la història, Déu ha revelat el seu missatge a través dels profetes jueus i cristians. La seva última revelació és l'Alcorà, el llibre sagrat dels musulmans.

Branques i escoles. Al llarg de la història, l'islam s'ha desenvolupat i adaptat als temps a partir de diferents formes de llegir i d'interpretar l'Alcorà i els ensenyaments del seu profeta. Aquestes interpretacions de la tradició s'han anat concretant de diferents maneres i en diferents llocs a través de principis, lleis, normes, etc. tant individuals com col·lectives. L'islam, per tant, és divers: està format per diferents branques (resultat de disputes polítiques pel lideratge de la comunitat), que alhora estan dividides en diferents escoles. La relació i el diàleg entre les diferents branques ha estat en ocasions molt enriquidora per al conjunt de musulmans i en d'altres molt difícil i dolorosa, fins al punt d'arribar a la violència. El grup més nombrós són els sunnites i un altre grup molt conegut són els xiïtes. D'altra banda, si bé cada grup islàmic té els seus intèrprets, savis, mestres, etc. en l'islam majoritari –el sunnita– no és habitual la figura d'un cap únic a qui tots hagin d'obeir com passa en altres religions. Aquesta figura, en canvi, sí que hi és en el xiisme.

Comunitat. En àrab *umma*: el conjunt de musulmans i musulmanes del món, que es consideren agermanats més enllà de les diferents branques i escoles. Les pràctiques col·lectives són molt importants a l'islam.

Festa del Sacrifici. És la gran festa del calendari islàmic. Commemora el sacrifici d'un anyell per part d'Ibrahim, a qui Déu en principi havia demanat que sacrificés el seu propi fill, Isaac. Ibrahim, malgrat la pena, es disposava a sacrificar Isaac, confiant en la misteriosa voluntat de Déu. En comprovar la seva fe, però, Déu finalment va estalviar-li aquest patiment i va enviar-li un anyell en substitució. També és un moment per compartir i la tradició ha establert que aquell dia cada família, després d'anar a la mesquita, sacrifiqui un xai –comprat uns dies abans– segons un ritual prescrit (a Catalunya hi ha escorxadors oficialment habilitats per fer-ho). Aquest xai es divideix en tres parts: una per als pobres, una per als amics i familiars i una altra per al nucli familiar. En el calendari, coincideix amb la culminació del pelegrinatge de sis dies a la Meca per visitar els seus llocs sants, i especialment el temple de la Ka'ba, al qual es donen set voltes. S'ha de fer almenys un cop a la vida, sempre que la persona s'ho pugui permetre.

Lluna. És l'astre que regeix el calendari dels musulmans i que cada any marca la data de les seves festes. Els mesos lunars –per exemple, el ramadà– comencen i acaben amb la Lluna. La mitja Lluna o Lluna creixent amb un estel és una de les imatges que simbolitza l'islam i està present a la bandera de molts països musulmans. Per exemple, la Creu Roja dels països musulmans es diu la Mitja Lluna Roja. En realitat és un símbol propi dels habitants de la península aràbiga anteriors als musulmans. L'origen de l'anomenat *croissant* ("creixent" en francès) té molt a veure: el van inventar a Viena després de la invasió turcomusulmana del 1683, i representa una mà que sosté una mitja Lluna,.

Muhàmmad. El profeta de l'islam, a qui a l'edat de quaranta anys Déu va revelar l'Alcorà i l'exemple del qual –recollit en els seus dites– orienta la vida dels musulmans i musulmanes de tot el món. El consideren l'últim d'una cadena de profetes (guies, mestres) a través dels quals Déu ha volgut parlar i guiar la humanitat. Va viure i morir (570-632 dC) a l'actual Àrabia Saudita, entre les ciutats de la Meca i Medina. De la Meca va ser expulsat a Medina, on va fundar la comunitat musulmana i va esdevenir cap d'Estat. De tornada a la Meca, ja com a governant, va deixar que la població triés lliurement si es feia musulmana o no. S'explica que el fet de passar de creure en molts déus a creure en un de sol –Al·là– va fer que els àrabs deixessin de barallar-se entre ells i aquesta situació de pau va fer prosperar enormement el seu món i escampar la seva cultura arreu. Tradicionalment, els espanyols i catalans no musulmans l'han anomenat "Mahoma", però els musulmans prefereixen que se l'anomeni Muhàmmad.

Pilars de l'islam. Les cinc pràctiques obligatòries que fan que una persona sigui musulmana. Són: (1) la creença en Al·là com a únic Déu; (2) les cinc pregàries diàries; (3) el pagament anual per als necessitats; (4) el dejuni de Ramadà i (5) el pelegrinatge a la Meca, un cop a la vida. Totes aquestes obligacions preveuen excepcions en cas de malaltia, incapacitat, manca de recursos... A més a més, hi ha unes prohibicions com, per exemple, no matar, no robar, no insultar o no menjar certs aliments considerats impurs com ara el porc.

Ramadà. És el nom del novè mes del calendari que segueixen els musulmans i que dediquen a dejunar. Durant tot el mes, des de la sortida fins la posta de sol, tothom s'absté de menjar, beure, fumar i mantenir relacions sexuals. La nit és tradicional celebrar el "trencament del dejuni" en companyia, convidant els familiars i amics a casa o a la mesquita. És un temps per apropar-se a Déu, fent un esforç per obeir-lo a través d'una pràctica religiosa més intensa: pregant, reflexionant, donant, perdonant i estimant més. Durant el mes del Ramadà, també es va més sovint a la mesquita, a escoltar sermons. El dejuni, però, només el practiquen els qui s'ho poden permetre físicament. Infants, malalts, embarassades, etc. n'estan dispensats o poden aplaçar els dies d'abstinència. Els nens i nenes sovint el comencen a practicar poc a poc, augmentant cada any el nombre de dies que dejunen. El dia que s'acaba és fa una festa gran, es fan regals als petits i es donen diners per als necessitats. Aquesta almoïna és obligatòria i ha de representar la mitjana del que la persona gasta diàriament.

Llocs de culte d'aquesta tradició a Catalunya

A Catalunya, l'any 2010, es van comptar 195 mesquites o oratoris islàmics.

Font: "Mapa de les religions de Catalunya", estudi del grup de recerca Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR) de la Universitat Autònoma de Barcelona, impulsat per la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya. Consultable a Internet.

Principals llocs de culte d'aquesta tradició al món

- Mesquites de la Meca, de Medina i d'Al-Aqsa, a Jerusalem.
- Mesquita de Còrdova.
- Centro cultural Islámico de Madrid (<http://www.ccislamico.com/home2.html>).
- Mesquita del Rey Abdul Aziz Al Saud (Màlaga)
- Oratoris de barri, a Catalunya.

LA SINAGOGA. JUDAISME

El terme és d'origen grec i significa “assemblea”, encara que també pot voler dir lloc de culte. Tradicionalment el terme hebreu adequat és “Beit-hakneset”, que ha estat el terme més freqüent des de fa molts segles (l'època talmúdica); significa casa (o lloc) de reunió i trobada.

Tot i que històricament la sinagoga va ser un lloc de culte diferent, però alhora coexistent amb el Temple de Jerusalem, la sinagoga va adquirir santedat inherent i importància sacrificial quan el temple va desaparèixer (va ser destruït el 70 d.C.). A diferència del temple, la sinagoga era un lloc de culte obert, laic i descentralitzat. El seu disseny no estava prescrit, i aquesta és la raó per la qual la seva arquitectura respon a la varietat de condicions en què viuen els jueus. De sinagogues se'n podien fer arreu on hi hagués prou homes per constituir un *minyan* (un quorum, generalment de 10 nois al voltant dels 13 anys d'edat).

Durant segles la sinagoga ha estat la institució central de la comunitat jueva, especialment quan es va permetre als jueus viure de manera gairebé autònoma i en comunitats organitzades. Des dels segles XVIII i XIX, amb l'emancipació de les comunitats jueves i el reconeixement de la igualtat de drets per als jueus que es va produir a França i a Alemanya, la vinculació a la sinagoga va anar esdevenint cada cop més matèria de consciència privada i d'afiliació voluntària. Això va provocar una més gran diversitat ritual i teològica: van aparèixer els qualificatius de sinagogues “ortodoxes” –adherides a la tradició– i “reformades” –acceptant canvis–. “Conservadores” –terme usat des de la meitat del segle XIX– són les sinagogues compromeses amb la tradició històrica, però que accepten canvis no radicals. Des de la més tradicional a la més innovadora, les sinagogues modernes cerquen ideals jueus consonants amb els del conjunt de la societat. Socialment acostumen a relacionar-se amb l'igualitarisme i amb la com-

passió de les tendències liberals de la cultura circumdant, revestint-los d'un llenguatge bíblic profètic i teològicament adopten el llenguatge racional, o no, de la cultura que les envolta.

A la sinagoga s'hi practiquen tres serveis de culte diaris –coincidint amb l'albada, el migdia i la posta de sol– (amb un servei addicional (*musaf*) durant les festivitats i durant el xabat. A la sinagoga principal de Catalunya, el servei diari del matí dura aproximadament una hora, el del migdia 15 minuts i el del vespre 25 minuts. El dissabte al matí el servei dura 180 minuts. El segon servei del dissabte s'inicia una hora abans de fer-se fosc per enllaçar amb el del vespre, que dura 25 minuts. De tota manera la durada dels serveis varia segons cada sinagoga, tot i que els serveis litúrgics dels xabats i festius són més extensos que els quotidians. Les parts principals d'un servei litúrgic són la *Amidah*, una sèrie de lloances, accions de gràcies i peticions a Déu; la *Shema*, que és una declaració de fe, una promesa de lleialtat i una afirmació de judaisme; i la lectura del rotlle de la Torà.

Abans de les pregàries es vesteix el *tal·lit* i els *tefi·lín* (aquests només s'utilitzen els dies de cada dia). Les postures de la pregària poden ser assegut, dempeus, inclinat, prostrat o seguint un moviment de balandreig.

La sinagoga s'ha dedicat sempre a l'ensenyança i, sovint a les petites comunitats, és l'únic lloc per aprendre a llegir el llibre de pregària. Són habituals els grups d'estudi de la Torà i del Talmud. De la sinagoga brollen les organitzacions tradicionals jueves de servei, com ara, la *hakhnasát Orehim* (dedicada a acollir els estrangers: acull qualsevol visitant que no tingui un lloc per anar a menjar), la Ezra ("ajuda"), que és una institució molt important en la comunitat jueva, que serveix per ajudar tota mena de persones, tant material com espiritualment. També hi ha la *hevrah qaddishà* per atendre els difunts. S'acostumen a fer unes hores de formació a la setmana abans del *bar o bat mitsvà*. Ara bé, la sinagoga no és l'únic lloc d'ensenyament, hi ha també escoles, cursos extracurriculars, etc.

A la sinagoga hi ha diverses tasques que tenen els seus responsables. Entre les tradicionals hi ha la de presidir l'ofici de pregària (Gabai), la de distribuir els honors, per exemple, la de llegir la Torà (Bakal-Koré), la de conductor de la pregària pública (*sheliah tsibúr*, denominat *hazzan* quan canta amb una veu bonica), o el de sagristà (*sham-mash*), que anuncia l'arribada del Xabat. La mateixa persona pot ser el rabí, el hazzan i el gabai. El rabí és una personalitat cabdal de la sinagoga.

Tradicionalment, sempre que era possible, la sinagoga havia de ser l'edifici més alt de la ciutat, situat a prop d'aigua corrent i orientat cap a Jerusalem. Com a lloc de pregària i estudi no pot ser utilitzat com a lloc de pas, per fer-hi negocis, ni com a menjador, excepte en cas d'emergència.

S'espera que les persones que vinguin a la sinagoga vinguin netes i que no portin pols a les sabates en entrar. El comportament dins la sinagoga ha de ser digne i evitar les discussions banals, les burles i els riures.

L'arquitectura, la música i l'art de la sinagoga responen en gran mesura al context cultural on es trobi. Des del punt de vista litúrgic, la sinagoga ha facilitat la reinstitucionalització del xabat regular i dels sermons festius i de diversos llibres de pregària amb traduccions vernaculars i paràfrasis que permeten l'ús del llenguatge contemporani.

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) La Bimà. La part del santuari des d'on es condueix el servei litúrgic i on el rabí i el cantor estan dempeus o asseguts. També s'anomena púlpit o ambó. És el lloc on se situa el rabí quan fa el seu sermó o quan ensenya i comenta el servei litúrgic, tot i que en algunes sinagogues modernes el rabí té un púlpit a banda. És la taula on hi ha la Torà oberta a punt per a la lectura. Habitualment és un lloc elevat per sobre del nivell on s'estan asseguts els altres membres de la congregació. Normalment és davant (sefardites) o al mig de la sinagoga (asquenazites).

(2) L'Arca de la Torà (Séfer Torà). L'armari situat al púlpit on es guarda la Torà, els seus rotlles (*sifrei*) –el símbol religiós principal dels jueus. En hebreu s'anomena *Aron Kodesh* (asquenazites) o Hekhal (sefardites). Si es pot, l'Arca s'ha de situar en el mur més pròxim de Jerusalem i apuntant-hi. Rememora l'Arca de l'Aliança que es trobava al sant dels sants (Sancta sanctorum) del Tabernacle del temple de Jerusalem destruït el 70 d.C. L'Arca acostuma a tenir una cortina (*parokhet*), que a la península ibèrica és costum que sigui per dins de les portes de l'armari.

(3) La llum eterna (Ner Tamid). Un llum, de gas o elèctric, que crema contínuament damunt o davant de l'Arca on es guarda la Torà i recorda la llum occidental de la menorà (canelobre amb sis braços, tres per banda, que acompanyen el setè llum central) que cremava miraculosament sempre dins del Temple. En algunes sinagogues aquest llum té la mateixa forma de canelobre que la menorà.

(4) **La mehitsah.** És una separació usada en les comunitats ortodoxes per separar el lloc per seure les dones del lloc dels homes. Els més tradicionals fan seure les dones darrere dels homes o en un balcó o segon pis per sobre d'ells. D'altres les fan seure en una secció paral·lela a la dels homes.

(5) **Bancs.** Lloc on seuen els membres de la comunitat jueva que assisteixen al servei litúrgic i on eventualment s'hi guarden els llibres de pregària: el *siddur*, llibre de pregàries diàries ordenades, les pregàries del xabat i el *mahzor* el qual inclou, entre d'altres, les pregàries de festivitats com ara el Yom Qippur o Roix ha-Xanà.

(6) **Hazzan.** El qui condueix la pregària de manera professional, habitualment és un expert cantor.

(7) **Siddur.** Llibre de pregàries que es guarda habitualment en una petita lleixa davant de cada seient, normalment juntament amb el *Jumash* (llibre del Pentateuc o Torà). Aquests llibres també es poden posar damunt d'una taula a l'entrada del lloc de pregària. Conté les pregàries diàries, del dissabte i d'algunes festivitats.

Alguns altres possibles elements

La cadira del profeta Elies. Només és present en algunes sinagogues. Es tracta d'una cadira ben guarnida i reservada per al profeta Elies, en la qual només s'hi seu algú durant la cerimònia de la circumcisió (*Brit Milah*).

L'orgue i el cor. Es van introduir en algunes sinagogues des del segle XIX per acompanyar el cantor.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Asquenazita. Jueu d'origen centroeuropeu i de l'Europa de l'Est. També les seves formes litúrgiques pròpies.

Bar o Bat mitsvà- Cerimònia d'iniciació, o si es vol, de confirmació, de l'adolescent, noi o noia, jueu que per edat ja té tots els drets i les obligacions de la vida religiosa i comunitària, i esdevé responsable dels seus compromisos ètics. Aquesta majoria d'edat les noies la celebren als 12 anys i els nois als 13. El noi o noia llegeix la Torà o l'haftarà (lectura conclusiva dels llibres profètics) i pot fer una petita homilia o comentari i dirigir una part de les pregàries sinagoga. En acabar s'acostuma a fer un menjar festiu amb familiars, amics i altres membres de la sinagoga.

Messies. Salvador enviat per Déu. El terme hebreu vol dir "l'ungit" i al·ludeix a un personatge que era instituït en les seves funcions per mitjà del ritu de la unció santa amb l'oli (habitualment el rei i els sacerdots). És un concepte existencial. L'ungit és aquell que conduirà l'etapa futura de redempció universal (no només per als jueus), governarà amb rectitud segons la Torà i mantindrà la pau. Des de la fe jueva, la figura d'enviat de Déu és real i humana.

Rabí / rabina. Mestre i guia de la tradició, els textos i les normes de vida del judaisme. El títol de rabí s'obté després d'anys d'estudi en institucions de formació rabínica (ieixivà o també seminaris), on a banda d'estudiar hebreu, arameu, la Torà i el Talmud, són examinats pel que fa a la seva capacitat psíquica, acompanyen durant un temps un rabí experimentat i aprenen algunes pràctiques, com ara, degollar animals segons el mètode caixer o fer la

circumcisió. Tot i que per a ser *Shojet* (matador) o *Mohel*, la persona entrenada en la pràctica de la circumcisió, no cal ser rabí.

Roix ha-Xanà. Festa del cap d'any jueu. Es commemoren la creació i el dia del judici: hom fa balanç de les seves accions durant l'any i intenta obtenir el perdó de l'ofès. Aquesta diada marca l'inici d'un període de deu dies de penediment, durant els quals cadascú s'ha d'esforçar per purificar-se interiorment. S'acaba amb el dia de l'expiació o Yom Qippur.

Sefardites. El terme ve de "Sepharad", que significa Espanya. Són els jueus els avantpassats dels quals eren originaris del Pròxim Orient i que vivien a la península Ibèrica, abans de l'expulsió promulgada per la Inquisició. Acostumen a tenir formes litúrgiques particulars.

Tal·lit. Mantell amb serrells que es posa abans de les pregàries.

Tefil·lín. Filactèries o estoig de cuir que conté pergamins amb fragments del Pentateuc que es duu en nombre de dos, l'un lligat al braç esquerre i l'altre al front, durant la pregària matinal dels dies feiners. El tefil·lín de braç s'ha de posar al braç menys "utilitzat": si la persona és dretana, serà l'esquerre i, si és esquerrana, serà el dret.

Torà. La Llei o els cinc llibres primers llibres de la Tanakh atribuïts a Moisès –en grec dels LXX, Pentateuc–: *Bereshit* (Gènesi), *Shemot* (Nombres), *Vayikrà* (I cridà), *Bamidvâr* (Al desert), *Devarim* (Paraules). El terme hebreu vol dir "norma", "instrucció" o "ensenyament".

Talmud. conjunt de llibres que recullen la Mixnà (codi legal del s. II), la Guemarà (comentaris i discussions rabíniques) i les barayot (normes legals posteriors a la Mixnà), així com els comentaris d'estudiosos de segles posteriors. És el conjunt de la Llei o Torà oral –o ensenyaments legals– posada per escrit per tal de oblidar-la. Va començar el 500 a.C. i es va culminar al segle VI d.C. En el Talmud s'hi distingeixen dos gèneres literaris: la hagadà, de tipus exemplaritzant, i la halacà, que té un to més legal.

Tanakh. Escrits sagrats del judaisme o Bíblia jueva. El terme és una mena d'acròstic format per les inicials de les paraules hebrees Torà (Llei), Neviim (Profetes) i Ketuvim (Escrits). És el cànon hebreu.

Xabat. Dissabte o "setè dia" de la setmana hebrea. És un dia de descans que comença el divendres quan el sol es pon i acaba amb la posta del sol del dissabte. És un dia que combina rituals col·lectius a la sinagoga i en família, i moments de reflexió interior. Es recorda la creació del món en sis dies i l'Èxode, i se celebra també l'esperança messiànica. Durant aquest dia no es pot treballar. Se celebren tres àpats festius (vespre–matí–vespre)

Yom Qippur. Festivitat del dia de l'expiació. És el dia del penediment, de la reconciliació i del perdó. Tot i així no és pas un dia trist. Es considera la festivitat religiosa més solemne de l'any. Es fa dejuni de menjar, beure, relacions sexuals i de bany durant un dia. El dia acaba amb el so del *shofar*, un corn buit d'un animal pur.

Llocs de culte d'aquesta tradició a Catalunya

A Catalunya, l'any 2010, es van comptar quatre llocs de culte jueus o sinagogues, totes situades al Barcelonès.

Font: "Mapa de les religions de Catalunya", estudi del grup de recerca Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR) de la Universitat Autònoma de Barcelona, impulsat per la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya.

Principals llocs de culte d'aquesta tradició al món

Algunes de les sinagogues més famoses són tal vegada:

- La gran sinagoga de Roma (<http://www.jewishitaly.org/detail.asp?ID=44>).
- La gran sinagoga coral de Sant Petersburg (<http://eng.jewishpetersburg.ru/>)
- La gran sinagoga Belz de Jerusalem (és la més gran del món amb capacitat per a 6000 persones; vegeu la foto infra)

TEMPLE BUDISTA O VIHARA. BUDISME O BUDA DHARMA

El culte budista pot tenir lloc a casa o al temple. En ambdós casos es pot fer personalment o en grup. A casa, els budistes poden reservar una habitació o un racó com a altar, amb una estàtua de Buda, espelmes, encens i altres ofrenes.

Els temples budistes tenen una imatge o estàtua de Buda.

Hi ha gairebé tantes formes de culte budista com el nombre d'escoles d'aquesta tradició. En la tradició Mahayana, el culte pren la forma de devoció a Budes i a Bodhisattves. Hi pot haver temples dedicats a algun Buda o alguna deïtat en concret, però la majoria no estan dedicats a cap figura en particular. Els fidels acostumen a seure descalços davant una imatge de Buda, eventualment després d'haver fet alguna ofrena, canten (pregàries o mantres*) i mediten; també poden escoltar els cants monacals de textos religiosos, habitualment acompanyats d'instruments, especialment en el budisme tibetà. Sovint un monjo, lama o mestre dona ensenyaments sobre la filosofia i la pràctica budista.

Els centres de culte budista són molt modestos a Catalunya per raó de la seva naturalesa reduïda i autònoma, a la seva relativa recent constitució, als problemes d'espai a les grans ciutats i a les limitacions econòmiques de les comunitats. Això fa que la majoria de centres de culte budistes a Catalunya siguin en pisos, cases i locals. Hi ha també alguns monestirs situats en plena natura.

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) Chaitya. Tradicionalment un lloc o objecte sagrat, i per extensió, un lloc de culte budista usat com a lloc de reunió de la *sangha* (comunitat de monjos o comunitat budista en sentit ample). Acostuma a tenir una nau central focalitzada en un objecte de culte (situat en una mena d'absida), com ara la imatge o imatges de Buda sobre un altar. Es tracta d'un lloc per a la devoció i per a la instrucció. També pot tenir naus laterals. També és un *stupa* sense relíquies.

(2) Altar del Buda en estat de meditació o d'il·luminació. L'estàtua del Buda està en la postura del lotus i el gest de les mans és el de *dhyana-mudra*. És el gest de la meditació: la mà dreta sobre l'esquerra, amb les puntes dels pols tocant-se. Aquest gest fa pensar en la meditació del buda Shakyamuni sota la figuera de bodhi (despertar o il·luminació). Els altars poden contenir també estàtues o pintures del fundador del llinatge (línia de mestres i deixebles) particular al qual pertany la comunitat budista propietària del temple.

(3) Tres budes i bols per a les ofrenes i l'encens. En el budisme de matriu cultural xinesa els tres budes simbolitzen el buda del passat, el del present i el del futur. Un dels bols és per cremar encens. Es posa habitualment davant de l'altar i conté una ofrena d'encens. L'encens s'ofereix a Buda. Hi ha també altres objectes rituals que poden ser presents durant el servei del culte. Un *mala* o rosari budista s'acostuma a utilitzar per repetir mentalment o verbalment un mantra i aconseguir així focalitzar o fixar la ment en Buda i allunyar-la de les distraccions. Pot tenir 108 grans (sense incloure els grans decoratius, marcadors o del guru), com és habitual en el budisme tibetà, però aquest nombre pot variar segons les escoles budistes (n'hi ha també de 21 o 28 grans). Aquests grans són símbols de les impureses i defectes que hom ha de superar. El número 108 és el resultat de la fórmula $6 \times 3 \times 2 \times 3$, que vol dir els 6 sentits de l'ésser humà (incloent-hi la ment), els 3 temps (passat, present i futur), les 2 condicions del cor, ment o intenció (puresa i impuresa), els 3 estats emocionals (*klesha*) –atracció, rebuig i ignorància.

Un altre objecte ritual important és la campana que s'utilitza per iniciar i cloure la meditació. Com a llibres, s'acostumen a utilitzar els sutres que recullen les paraules del Buda històric, Sakyamuni ("el savi dels Sakya") Siddharta Gautama.

En alguns temples hi ha una capsa per recollir les ajudes i ofrenes econòmiques destinades a cobrir les despeses del culte. Habitualment està situada a prop de la porta principal del temple.

(4) Mestre ensenyant escriptures budistes al deixeble (part superior esquerra del pòster, en els jardins). El sistema monàstic implica que cada novici (Saddhiviharika), un cop admès, tria o és situat sota un preceptor (Upajjhaya) competent i capaç, fins que esdevingui monjo (Bikkhu). El preceptor o mestre de novicis ha d'haver passat, com a mínim, deu anys en un monestir. La relació que s'estableix entre ells és com la d'un pare envers el seu fill. El preceptor és responsable d'ensenyar al seu pupíl la doctrina budista (el *dharma*) i la disciplina monacal (*vinaya*), per exemple, com rentar la seva túnica, com trobar un bol, una túnica, etc. El mestre promou l'aprenentatge a través de la recitació oral, l'exposició, la discussió, la pregunta-resposta i l'ús d'històries i paràboles (mètode del *pramana* que apareix explicat més avall). També l'ha de cuidar en cas de malaltia i ocupar-se d'ell si desenvolupa hostilitat cap a la doctrina o la comunitat budista o si és necessari que la comunitat intervingui per castigar la seva conducta (*sanghadisesa*). Finalment el preceptor ha de fer fora de la comunitat el desobedient.

(5) Monjos pregant agenollats sobre coixins. Alguns temples tenen coixins i altres bancs. L'adoració (*puja*) budista pot adoptar múltiples formes; la doctrina mahayana dels medis hàbils, per exemple, diu que per aconseguir el despertar hi ha molts instruments que s'adeqüen a les possibilitats i capacitats dels éssers humans. La puja es fa normalment a casa o, durant les celebracions religioses i l'uposatha –dies de lluna plena i nova de dejuni, pregària i devoció religiosa-, al temple budista. Prèviament s'han de tenir preparats els ciris, l'encens, els llumins, els llocs per seure, i la sala ha d'estar ordenada. Durant la *puja* es poden fer tres inclinacions davant l'estàtua de Buda amb les mans juntes sobre el cor o el front, recordant el buda, la doctrina budista (el *dharma*) i la comunitat (*sangha*), o bé un sol cop amb les mans juntes marcant tres punts descendents al cap, el coll i el pit, en representació de la ment, la paraula i el cos. L'adoració també es pot mostrar agenollat sobre un coixí i contemplant l'estàtua de Buda. Els cants, que es fan durant una estona, solen ser en sànscrit, pali, tibetà, xinès o altres llengües. Aquests cants són una barreja de doctrina i de devoció. També hi ha estones llargues de meditació, especialment als monestirs.

En una puja hi ha diversos elements: a) Les ofrenes: flors, espelmes, menjar, sucs, begudes medicinals, perfums, robes decoratives, para-sols, banderes i encens sobre l'altar; b) Reverència: inclinació que expressa un acte d'humilitat davant una persona (mestre) o de l'altar (es fan sobretot en començar i en acabar la puja) –i sovint també circumval·lacions; c) Espelmes enceses; d) Càntics i música; e) Meditació. Cada escola budista ha anat desenvolupant formes diverses de puja.

En un inici el culte es va adreçar a les relíquies de Budes (*sarira*) i de deixebles destacats, a objectes tocats o usats pel Buda –l'arbre Bodhi o el seu bol de l'almoïna- i als stupes que acollien relíquies o simplement eren commemoratius. Més endavant es va estendre a les imatges de Buda i als bodhisattves. Hi ha, tanmateix, budistes conservadors que consideren que el Buda va sortir totalment del món en el moment del seu nirvana final. Per aquest corrent la puja només té un valor d'autodisciplina: fixar la ment en les virtuts del mestre Buda i desenvolupar la generositat (*dana*) i el deseiximent. De tota manera per al mahayana la natura de Buda està present en potencia en tots els éssers i envaeix l'existència sencera i, per consegüent, també els stupes i imatges, però igual que qualsevol altre objecte. Per això el més important de la puja és el seu efecte en el practicant i la seva capacitat de mantenir la seva intenció d'aconseguir l'alliberament.

(6) Discussió d'aprenentatge entre estudiants budistes (pramana).

Es tracta d'un mètode inductiu d'aprenentatge que fan servir els mestres i deixebles budistes especialment als monestirs. Els monjos budistes (*bikkhus*) practiquen exercicis de lògica i dialèctica filosòfica, treballant amb les idees i el moviment simultàniament. Assegut un monjo en posició estàtica manté una hipòtesi de parència. El seu contrincant rebut la hipòtesi al mateix temps que llança, amb un moviment fugaç de braços i cames, una picada de mans forta. Un argument dinàmic davant del monjo estàtic que manté la seva postura filosòfica. Aquest torna a proposar un sil·logisme al qual afegeix algun detall, que serà novament rebut pel monjo dinàmic.

Video sobre dialèctica budista <http://www.youtube.com/watch?v=yjn5jaZ2C54>
<http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&v=9zXgr-UZQ94&NR=1>

Enmig d'aquesta estructura bidireccional de moviment i pensament, són abundants els somriures i les rialles dels monjos entregats a la discussió.

Aquesta dialèctica va ser formalitzada al Tibet per mestres medievals (com ara Trisong Detsen o Je Tsongkhapa).

(7) **Stupa.** És el nom que reben les primeres construccions arquitectòniques budistes. Aquests edificis servien originàriament com a monuments funeraris memorials per acollir i identificar les relíquies (*Sharira* o restes) de Buda Sakyamuni –el Buda històric- o d'un dels seus deixebles, dels seus objectes significatius (com ara, per exemple, el bol de l'almoïna) o dels llocs relacionats amb la seva vida o santificats per la seva presència. La creença popular considera que la veneració de les relíquies pot garantir la protecció davant la mala sort. Els stupes serveixen també per fer memòria d'esdeveniments decisius en la vida del Buda històric. Els stupes són sovint estructures purament simbòliques, que recorden l'estat despert de la ment i, sobretot, el despertar o el seu camí. Alguns els consideren dobles arquitectònics del Buda absent. La seva estructura incorpora també, ja des dels seus inicis, referències cosmogòniques i cosmològiques a un punt o lloc d'origen còsmic (com l'ou o *anda*), a un eix vertical indicant el part còsmic i a l'orientació cardinal de l'univers creat.

A l'inici els stupes van ser fets de totxo o de pedra i els seus components bàsics eren un pilar axial encaixat en una cúpula, que estava fixada sobre una base aixecada i amb una superestructura en forma de capsa situada al damunt. Les portes en una tanca encercladora orientaven l'stupa als quatre punts cardinals mentre uns para-sols coronaven la punta sobresortint del pilar. Hi ha diferents formes de stupa. L'indi, el de Gandhara, el tibetà, el del sud-est asiàtic, etc. La més característica és semiesfèrica o de campana, decorada per una balustrada amb un pal i un o més para-sols encara que se'n troben nombroses variants com la que veiem en l'edifici de tres plantes del nostre monestir que s'inspira més en un model de stupa de Sri Lanka o Tailàndia, coronat per una estreta i llarga agulla. La veneració dels stupes, com una forma de la presència de Buda –d'un Buda còsmic-, s'expressa sovint per

la circumval·lació de l'Stupa en el sentit del recorregut del sol o amb la puja. La forma tridimensional de l'stupa tibetà (choten) és considerada un símbol del cos, la parla i la ment del Buda (vegeu imatge més avall). Es basa en la doctrina mahayana: els quatre nivells inferiors representen els quatre estats positius de la ment (amor, compassió, joia i equanimitat), el segon pedestal o part mitjana simbolitza la ment desperta (bodhicitta) i representa els 10 estadis (bhumi) del desenvolupament espiritual del boddhisattva –en alguns casos conté la imatge de Buda o d'un boddhisattva. Per sobre, a la part més elevada, hi ha 13 formes de paraigua que representen els diversos mètodes per propagar el budisme. Al damunt hi ha un lotus de cinc pètals, símbol de les propietats de les cinc famílies del Buda(buddhakula). El pinacle està compost d'un disc solar que descansa sobre una lluna creixent, que expressa la immensitat còsmica de l'ensenyament. Sovint estan dissenyats per simbolitzar els cinc elements (foc, aire, terra – base quadrangular-, aigua, saviesa –simbolitzada pel pinacle de dalt de tot. Els stupes tenen una base quadrada (terra), una part esfèrica o circular (aigua), una columna estreta i alta (aire) i un pinacle en forma de flama (foc). Tot i que, com s'ha dit, hi ha molts tipus diferents d'stupes, i les seves formes poden canviar considerablement.

Stupa del monestir budista Sakya Tashi Ling, Garraf.

Stupa tibetà de Pagosa Springs, Estats Units

(8) Edifici residència dels monjos i allotjament de pelegrins i viatgers. Aquí apareixen juntes la *vihara* o residència dels monjos i l'hostatgeria. L'hostatgeria acostuma a ser una casa d'hostes i de recessos en la qual resideixen els hostes que venen a cercar ajuda i consell en la pràctica i camí espiritual budista, especialment en la meditació. Els hostes que no vulguin participar en el culte del temple i que, tanmateix, hi volen assistir, poden fer-ho, però han de seure tranquils i en silenci.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Boddhisattva: "Ésser del despertar". En el budisme mahayana és un ser que busca la budeïtat a través de la pràctica sistemàtica de les virtuts perfectes (*paramita*), però renuncia temporalment a entrar en el nirvana fins que tots els éssers se salvin. El boddhisattva està disposat a ajudar compassivament a tots els éssers, carregant amb el seu sofriment i transferint-los el seu mèrit kàrmic.

Bhumi: És el nivell de realització d'un bodhisattva, amb una gradació progressiva de saviesa i poders segons 10 etapes, en les quals es comença per una preparació, s'avança per l'aprenentatge i el coneixement fins arribar a la saviesa completa.

Dàgoba. Nom que reben els temples budistes a Sri Lanka i al sud-est asiàtic i que, per extensió, s'aplica sovint popularment a tots els temples budistes.

Dharma. És la noció central del budisme. Té diversos significats. El primer és el de llei còsmica, la "gran regla", que fonamenta el nostre món; sobretot, la llei del renaixement kàrmicament determinat. El segon sentit és el de l'ensenyament del Buda, que va reconèixer i formular aquesta "lleï"; es tracta, aleshores, de l'ensenyament que expressa la veritat universal, prèvia al naixement del propi buda històric, que només n'és una manifestació. El practicant budista pren refugi (adhereix) en el dharma en aquest darrer sentit. Un tercer sentit és el de normes de comportament. N'hi ha encara d'altres.

Mantra. És una paraula, síl·laba, frase o petita pregària repetida en veu alta o mentalment i que es creu que té un profund efecte espiritual sobre la persona.

Pali. Llengua indoeuropea de la família indoària i que avui encara es fa servir com a llengua litúrgica budista en alguns països budistes del sud-est asiàtic. El sànscrit és el llenguatge sagrat d'una gran majoria de textos budistes mahayana.

Pagoda. Paraula que es refereix als stupes en forma de torre i, per extensió, tot el temple budista en països com la Xina, Japó o Vietnam.

Sharira. Relíquies de Buda o d'un sant, habitualment preservades i venerades en un *stupa* o en una dàgoba. El culte de les relíquies de Buda va començar immediatament després de la seva mort. En un sentit ample també són relíquies els sutres o les representacions dels Budes. Les relíquies del Buda històric es van trobar a la seva ciutat natal (Kapilavastu) i també a Vaishali. Es diu que una de les seves dents es conserva al temple de Kandy a Sri Lanka i uns cabells seus en una dàgoba de Birmània. El seu bol d'almoïna (que feia servir per demanar caritat) es diu també que es va conservar, segons la tradició, en mans de Kublai Khan.

Sutra. L'escriptura religiosa de referència per als budistes que recull, de manera especial, les paraules i accions del Buda històric.

Vihara. Nom sànscrit i pali dels monestirs budistes. És la residència dels monjos on ells es poden retirar per meditar.

Sanghadisesa. Tretze regles de disciplina que requereixen la participació formal de la Sangha en tot el procés punitiu: la Sangha crida l'atenció al monjo que ha transgredit la regla, li imposa la disciplina, vetlla pel seu compliment i, finalment, li treu la pena. Aquestes regles fan referència, sobretot, a vulneracions de la castedat o la relació entre els monjos o les monges.

Uposatha. No és una festa puntual. Els budistes acostumen a dedicar els dies de lluna plena i de lluna nova al culte religiós, i són festius en alguns països de cultura budista. És una tradició que es remunta a l'època del Buda mateix, seguint, probablement, el costum dels ascetes errants de reunir-se aquells dies, anomenats upavasatha, per dedicar-se a l'observança religiosa: efectivament, durant aquests dies la influència dels astres es deixa sentir sobre les persones i llurs emocions, i fa que l'energia positiva o negativa de les nostres accions o actituds s'incrementi força. Buda, a petició del rei Bimbisara, va donar permís als seus monjos perquè es reunissin els dies d'upavasatha per dedicar-se principalment a la meditació. Posteriorment els monjos, requerits pels laics practicants perquè els orientessin en la disciplina espiritual i meditativa, van començar a ensenyar. Així, el Buda mateix va oferir una sèrie de discursos, units en el Sutra pratimoksha, que tracten sobre la disciplina ètica dels monjos i els laics, i de llurs vots i preceptes. Més endavant, va permetre que la comunitat dels monjos recités el Sutra pratimoksha en les seves reunions dels dies de lluna plena i de lluna nova, sempre que els monjos assistents mantinguessin llurs vots purs. Amb aquesta finalitat es va crear una cerimònia de confessió i de purificació de vots que tenia lloc abans de la recitació del sutra.

Zen. Es una escola de budisme mahayana que va néixer a Xina (Chan) i va arrelar al Japó. Emfatitza la pràctica del zazen, la meditació silenciosa asseguts de cara a la paret. Ha tingut molt d'èxit a Occident i la seva pràctica s'ha integrat, de manera excepcional, en algunes religions com ara el cristianisme, sobretot gràcies a monjos/ges i religiosos/ses iniciats a la pràctica zen per mestres japonesos o pels seus deixebles.

Llocs de culte d'aquesta tradició a Catalunya

A Catalunya, l'any 2010, es van comptar 55 llocs de culte budistes, la immensa majoria dels quals estan situats al Barcelonès (28), a la Selva, Alt Empordà, Bages, Garraf, Gironès, Maresme, Segrià i els dos Vallès.

Font: "Mapa de les religions de Catalunya", estudi del grup de recerca Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR) de la Universitat Autònoma de Barcelona, impulsat per la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya.

Principals llocs de culte d'aquesta tradició al món

Els temples budistes més famosos són tal vegada els d'Índia, del Tibet i les pagodes a Xina i al Japó.

- El temple Mahabodhi a Bodh Gaya, a l'estat de Bihar (Índia), molt proper a l'arbre de la il·luminació de Buda.
- El temple Jokhang a Lhasa (Tibet) –acull les cerimònies d'iniciació del Dalai Lama i del Panchen Lama–.
- El temple del Buda de Jade (Yufo Si) a Xangai (Xina).
- El temple Saijo-ji a Kyoto, al Japó (temple/monestir budista zen).

A Catalunya hi ha dos monestirs budistes tibetans:

Kagyu Samye Dechi Ling, situat a prop de Santa Coloma de Farners (La Selva), Barcelona (<http://www.samye.es/monasterio/>)

Sakya Tashi Ling del Garraf, Barcelona (<http://www.monjesbudistas.org>). Aquest monestir té un stupa.

L'ESGLÉSIA. CRISTIANISME ORTODOX

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge³

(1) Creu ortodoxa. La creu ortodoxa pot tenir diferents braços, des de dos fins a vuit, en funció de la tradició cristiana de la regió en la qual resideix l'Església. La creu més típica és la de dos braços, signe i símbol comú de la tradició cristiana que simbolitza la pertinença a una Església Cristiana que actua inspirada per l'encarnació i la resurrecció de Jesucrist, tenint-lo com a cap. A l'Església Ortodoxa, Crist és el cap de l'Església i qui entra a l'Església participa en la mort i en la resurrecció del Senyor.⁴

³Per raons doctrinals, litúrgiques i alhora culturals (és a dir pròpies de les diferents regions del món on es desenvolupa la vida de les esglésies ortodoxes), la tradició arquitectònica i decorativa ortodoxa és extremadament rica i diversa, impossible de recollir en aquest document. Aquesta és una problemàtica, d'altra banda, que no és exclusiva del cristianisme ortodox.

⁴Quan té vuit braços i, sobre l'eix central, tres travessers horitzontals, el de dalt recorda la inscripció "Aquest és Jesús, el rei dels jueus" col·locada a la creu per ordre del governador romà Pilat. El travesser de baix remet als dos lladres que van ser crucificats amb Jesús (Lluc 23,39-43). La part que apunta cap a baix —cap a l'infern— correspon al "mal lladre", aquell dels dos que va ironitzar sobre l'aparent incapacitat de Jesús per salvar-se a si mateix. La part que apunta cap a dalt —en direcció al paradís— és la del "bon lladre", el que, tot fent callar l'altre lladre, va demanar a Jesús que se'n recordés d'ell un cop arribés al Cel.

(2) Vestíbul i (3) llums. El temple està dividit en tres espais successius, que representen un moviment progressiu del fidel cap a Déu i un endinsament en el seu misteri. El primer és el vestíbul, a l'entrada, també anomenat "nàrtex". Els fidels, quan entren, hi encenen espelmes, que després col·loquen davant d'alguna icona i ofereixen una pregària personal abans d'entrar a la nau. La il·luminació és un aspecte central del culte ortodox, ja que en la tradició teològica la llum és el símbol diví per excel·lència. Hi ha la llum que "baixa" dels canelobres que hi ha sota la cúpula i la llum que "puja" de les espelmes i de les llànties d'oli que encenen els fidels quan resen, tot plegat simbolitzant la trobada entre el Cel i la Terra. Els vespres, s'apaguen els llums i el temple es deixa en la penombra, en les tenebres, a l'espera de la vinguda salvífica de Crist l'endemà al matí, quan es tornen a encendre. En algunes esglésies encara es conserva la tradició de prohibir que els catecúmens i els no ortodoxos traspassin aquest primer espai.

(4) Nau i (5) trona del bisbe. El segon espai del temple és l'àrea central o nau on els fidels es congreguen per a la litúrgia. Normalment està buida i només hi ha alguns seients destinats als malalts i als ancians, encara que els temples ortodoxos de països occidentals de vegades tenen seients per a tothom. En algunes esglésies es conserva la tradició que homes i dones resin per separat i en d'altres ho fan barrejats. Els cors (anomenats també "salteris") estan presents en les dues parts de la nau, a l'esquerra i a la dreta, al mateix lloc on són els qui completen l'ofici litúrgic, juntament amb el sacerdot, amb cants bizantins cantats sense instruments.

Al costat dret hi ha la trona del bisbe, des d'on presideix quan hi és. Aquesta cadira recorda als fidels que formen part d'una unitat, que també inclou sacerdots i diaques. L'Església no s'entén primàriament com una organització, sinó com el "Cos de Crist", al qual els fidels s'incorporen a través de l'eucaristia. Per tant, el bisbe no és en primer lloc un dirigent, sinó el signe de plenitud de la gràcia de Déu, la icona viva de Crist enmig del seu poble. Fins i tot encara que el bisbe no hi sigui, la trona ens fa recordar que la parròquia no és una realitat aïllada sinó una part de la diòcesi encapçalada pel bisbe. A la nau hi trobem, davant de la Porta Reial, la part central anomenada ambó. L'ambó serveix tant al diaca, per recitar pregàries (lletanies) i llegir l'Evangeli, com també al sacerdot, per efectuar diferents parts dels seus oficis, fins i tot per predicar. Els fidels també hi pugen per rebre-hi el sagrament de la comunió.

(6) Cúpula. En general, arquitectònicament, els temples ortodoxos prenen com a base les basíliques romanes, que eren edificis rectangulars amb, a la part posterior, una àbsida que acollia un altar. En aquesta evolució, la cúpula va anar adquirint protagonisme i fent-se progressivament més gran. D'aquesta forma, les esglésies van tornar-se més quadrades i alhora més petites. La cúpula reproduïx la forma de volta del cel, cap al qual volen elevar-se els membres de la comunitat. Té unes finestres que permeten filtrar la llum. També pot tenir un fresc d'un Crist que mira cap als fidels (representació tradicionalment anomenada "pantocràtor" –"totpoderós"–, que és un dels noms bíblics de Déu). A la base de la cúpula normalment hi ha les cares pintades dels quatre evangelistes com a signe de difusió de la veritat de la paraula de Jesucrist com a pantocràtor. De tota manera, no tots els temples ortodoxos són iguals. Per exemple, a Egipte encara conserven la forma rectangular de les basíliques romanes, a Rússia tenen múltiples cúpules (amb una forma exterior cònica –de ceba– l'origen de la qual es diu que és provocar que caigui la neu), àbsides i galeries laterals, i, a Etiòpia, estan disposades en forma de cercles concèntrics al voltant d'una sala central. A Catalunya, algunes comunitats ortodoxes es reuneixen provisionalment en esglésies cedides pels catòlics. N'hi ha algunes en fase de construcció, per exemple, l'església ortodoxa romanesa "Sant Jordi" de Barcelona.

(7) Icones (del grec *eikon*, "imatge"). Pintar i venerar⁵ icones o reproduccions de les icones és una tradició molt popular en les esglésies ortodoxes d'origen bizantí. Es considera que són un segon mitjà per a transmetre la revelació: allò que les Escripures comuniquen amb paraules, les icones ho fan amb imatges. A través seu, el Crist, Maria o els sants –que sempre en són els motius, en diferents moments o passatges de les seves històries– es fan presents en la vida dels fidels. Alhora, les icones són un mitjà de perfeccionament personal. En primer lloc, per a l'iconògraf, que ha d'aprendre i aplicar una tradició artístic-teològica segons la qual, per exemple, cal pregar mentre es treballa i sempre fer-ho en la millor disposició espiritual possible. Les icones no pretenen ser realistes, sinó representar la naturalesa "deïficada" (unida a Déu) dels personatges. Aquests observen a qui els mira i tenen els llavis tancats perquè, en el fons, es tracta d'expressar quelcom diví i silenciós. La tècnica consisteix a sobreposar moltes capes de pintura, dels colors més foscos als més clars. D'aquesta forma s'aconsegueix un efecte lluminós que irradia del personatge. S'utilitzen materials naturals i el procés d'elaboració dura molt de temps, al final del

⁵"Venerar" és diferent d'"adorar". Només s'adora Déu. Aquestes paraules procedeixen dels termes grecs: "latría" - adoració que s'adreça específicament només a Déu, "superdulia" o bé "hiperdulia" - sobre veneració que s'atorga només a la Verge i "dulia" - veneració o la forma d'honorar els altres sants i santes.

qual la icona és beneïda en una església. Dues icones molt conegudes són la “Mare de Déu de Vladimir” (cap el 1130) i la “Trinitat de l’Antic Testament”, d’Andrei Rublev. Es considera que les primeres icones van ser pintades per Sant Lluc i dedicades a la Verge. Aquest evangelista és, doncs, el primer pintor d’icones de l’Església i el patró dels pintors.

(8) Iconòstasi. És un panell de fusta que té com a funció originària separar la nau del santuari, cosa que de vegades es fa amb una cortina (a Síria, per exemple). Amb el temps, l’iconòstasi es va anar fent més gran i incorporant cada cop més icones (avui, a Rússia, hi ha iconòstasis que tenen fins a cinc fileres). Les icones sempre representen els mateixos motius i estan disposades en un ordre determinat. També hi ha tres portes, que es mantenen tancades durant la major part del servei. Les del mig s’anomenen “reials”. Durant la litúrgia, l’Evangeli és portat cerimonialment des del santuari per una porta lateral, es passeja per tota l’església i es torna a introduir per les portes reials. Aquest moment s’anomena “petita entrada”. La “gran entrada” és quan es fa el mateix amb el pa i el vi, que han estat preparats al santuari. Els cristians ortodoxos, però, només combreguen en algunes ocasions al llarg de l’any. D’aquesta forma, alhora que remarquen l’excepcionalitat del moment, realcen la importància del conjunt de la litúrgia (no només de l’ “eucaristia”). Litúrgia i devoció són aspectes centrals de la religiositat ortodoxa. Històricament, en períodes difícils, per exemple de persecució otomana o comunista, la litúrgia era l’únic element que es mantenia entre els ortodoxos. El seu sentit és facilitar la trobada de les persones amb Déu. Això, curiosament, no és incompatible amb un cert aire d’informalitat del servei, durant el qual hi ha gent que entra i surt contínuament, també degut a la llarga durada de les celebracions.

(9) Santuari i (10) altar⁶. És l’espai més sagrat del temple, normalment en forma d’absida semicircular. El fet que l’iconòstasi s’anés fent cada cop més gran en va anar accentuant la inaccessibilitat. La seva orientació és cap a l’est com l’iconòstasi. Així, durant la litúrgia, hi ha moments en què el sacerdot hi roman, pronunciant oracions que són pràcticament inaudibles per als fidels. Mentrestant, a la nau, aquests fidels canten himnes i entonen lletanies. Conté l’altar (o “Santa Taula”), on es prepara el pa i el vi per a l’eucaristia. Normalment és quadrat, està cobert per unes estovalles i acull les relíquies d’alguns sants. Entre altres elements, damunt l’altar hi ha un tabernacle que guarda la Santa Comunió reservada per als malalts i un Evangeli ornamentat i amb les cobertes platejades. El més important és l’antimensió (una peça de tela vermella rectangular a la qual està cosida la relíquia d’un sant o màrtir), imprescindible per a poder celebrar l’eucaristia. Darrera s’hi posen un canelobre de set braços, que remet als que hi havia a l’antic temple de Jerusalem, i una o més creus daurades o simples de fusta que tenen gravades en una cara la resurrecció de Crist i a l’altra la crucifixió i mort.

A la part sud del santuari hi ha la Taula de Preparació (del grec *Próthesis*) que serveix per a la preparació de les ofrenes de pa i vi que seran consagrades durant la celebració eucarística. Sobre la taula hi ha també uns elements imprescindibles per a un temple cristià ortodox:

- *El calze* per guardar el vi eucarístic durant la litúrgia: es tracta d’un vas especial que recorda el vas utilitzat per Jesucrist durant l’Última Cena.
- *La patena* o objecte amb forma de plat, on es posa el pa, simbolitzant el cos de Crist, durant i després del ritu de preparació de la litúrgia.
- *L’estrella* és un objecte metàl·lic en forma d’estrella que es col·loca sobre la patena amb la finalitat de protegir el cos de Crist. Fa referència a l’estrella que va indicar als mags el lloc del naixement de Crist.
- *La sagrada llança* és un ganivet en forma de triangle. Simbolitza la llança amb la qual Crist va ser traspassat al costat.
- *La cullera* és utilitzada per donar la comunió als fidels.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

⁶ En algunes parts de l’est d’Europa, els dos termes, és a dir, santuari i altar es confonen. Així, per exemple, a Romania i Bulgària el terme de santuari no existeix sinó que només es fa servir el d’altar perquè a través de l’altar s’entén i s’explica el santuari, tot i que per denominar les funcions de la part més important d’una Església Ortodoxa és normal i convenient que es faci la distinció entre santuari i altar.

Ascesi. Segons la tradició cristiana ortodoxa, l'*ascesi* és una part de l'espiritualitat que es dedica a les regles i als esforços que duen l'ésser humà a la contemplació i a la unió amb Déu. L'*ascesi* indica la part activa de la vida espiritual, la part de la cooperació que Déu demana a l'ésser humà. L'*ascesi* no és una tècnica espiritual sinó la modalitat, el camí o el mitjà a través del qual s'arriba a la fi suprema. La seva conseqüència és la unió espiritual amb Déu i la deïficació de l'ésser humà. L'*ascesi* ajuda a netejar el cor: "*Benaurats els nets de cor perquè ells veuran Déu*". (Mateu 5, 8). Les passions del nostre cor són substituïdes per virtuts entre les quals destaquen la humilitat i l'amor. Progressivament, aquests termes arriben a tenir a Orient un matís i un significat monacal, i han esdevingut una expressió, més de la pràctica dels monjos que no pas de la dels laics. La pràctica ascètica és el camí que prepara l'entrada al misticisme.

Bizantinisme. L'imperi romà oriental (395-1453), també anomenat "bizantí", ocupa un lloc molt influent –tot i que no exclusiu– en la formació i el desenvolupament de la doctrina, la litúrgia i l'arquitectura ortodoxes tal i com avui les coneixem. Cal distingir entre les esglésies de tradició ortodoxa majoritàriament originàries dels territoris de l'antic imperi bizantí (Grècia, Rússia, Bulgària, Romania, Egipte, Palestina, Síria, etc.) i les esglésies d'altres tradicions cristianes, catòliques o no, que també s'originen i desenvolupen en aquell anomenat "Orient" i que en realitat arriba fins a l'Índia, Etiòpia...

Espiritualitat (ortodoxa). En la tradició ortodoxa, l'espiritualitat té un caràcter dinàmic i es defineix com a "*vida en Crist*". Així, l'espiritualitat abraça la totalitat dels esforços ascètics perpetus del creient amb la finalitat d'aconseguir la purificació dels seus pecats, la perfecció i la redempció, mitjançant les virtuts, però amb l'ajuda de la gràcia de Déu. És un camí trinitari en què el creient sent i coneix les realitats de Déu i veu la seva vida transfigurada.

Iconoclàstia. Històricament, les icones no sempre han estat ben vistes per tothom: el s. VIII, un corrent anomenat "iconoclasta" (etimològicament, del grec, que "trenca imatges") s'hi va oposar. Principalment, els seus representants argumentaven que Déu desaprova les imatges perquè conviden a la idolatria. Al final, però, es va acabar imposant la posició dels qui defensen que les icones són "més que imatges". De tota manera, fora de les esglésies bizantines, en altres esglésies ortodoxes, les icones no hi tenen tanta presència, especialment en aquelles (síriana, egípcia, etiop...) que han tingut més contacte amb la cultura islàmica⁷.

Misticisme. La vida cristiana ortodoxa té un fort component que es podria qualificar de místic o contemplatiu, àmpliament recollit en la tradició literària monàstica (monjos ortodoxos que narren la seva autobiografia espiritual o la vida, exemplar des del punt de vista de la fe, dels seus mestres). Aquests escrits criden a defugir un racionalisme i un voluntarisme excessius (que alguns consideren característics del desenvolupament del cristianisme occidental) i emfatitzen l'oració, el despreniment, el dejuni o la humilitat com a virtuts fonamentals de cara a orientar, elevar, el fidel cap a la unió amb Déu. El misticisme és el cim de la vida religiosa ortodoxa, el cim de la santedat o de la perfecció; és la unió "divinohumana".

Aquesta recerca prioritària de l'element sobrenatural per damunt del terrenal també es troba profundament i bellament il·lustrada a les novel·les de Fiodor Dostoievski, en les quals els omnipresents turments d'aquesta vida només troben consol en la revelació d'un més enllà diví. *Els germans Karamàzov* (1879-1880), la tràgica història d'un pare i els seus tres fills i les seves diferents posicions davant del mal i del dolor, que acaba amb aquest diàleg entre el germà creient (l'Aliosha) i uns nens del carrer dels quals s'ocupa, tristament reunits amb motiu de l'enterrament d'un dels seus companys de joc, el malaurat Iliushenka:

"–Karamàzov! –crià Kolia-. Serà veritat, com diu la religió, que ressuscitarem d'entre els morts, que tornarem a veure'ns els uns als altres, que veurem a tothom, i també a Iliushenka?"

– Ressuscitarem sens falta, ens veurem sens falta, i amb goig i alegria ens explicarem els uns als altres el que ens hagi succeït –respongué Aliosha, mig rient, mig entusiasmat.

– Oh que bell serà –exclamà Kolia".

⁷ És que l'islam és iconoclasta: prohibeix la representació de Déu.

Ortodòxia. Concepte procedent del grec i que vol dir que és “d’opinió (*doxa*) recta (*orthos*)”. Aquesta “ortodòxia” s’anirà formalitzant com a tradició cristiana diferenciada al llarg dels segles en successius concilis eclesials, per contrast amb l’heterodòxia o heretgia primer, i amb el catolicisme romà, el protestantisme i altres tradicions cristianes, després. Les fonts de l’ortodòxia es troben, és clar, en Jesús i els apòstols i també en la tradició veterotestamentària anterior (recollida en l’Antic Testament) i patristica posterior, llegada pels anomenats Pares de l’Església, pastors, pensadors i escriptors dels primers segles del cristianisme.

Pelegrinatges i “Pregària del cor”. Entre els ortodoxos russos és popular fer pelegrinatges. Les destinacions en són monestirs o esglésies famoses, on hi ha enterrat un sant o penjada una icona molt venerada. La figura del pelegrí pietós ha estat àmpliament difosa a través d’un llibret anònim del segle XIX: *Relats d’un pelegrí rus*. Aquest personatge, paradigma d’humilitat, recorre a peu el seu immens i fred país practicant la Pregària “de Jesús” o “del cor”. Es tracta d’una tècnica transmesa pels Pares de l’Església (i recollida en el llibre anomenat *Filocàlia*) per assolir la pau interior i consistent en repetir constantment “Senyor Jesucrist, tingueu pietat de mi”. Es diu que aquesta frase conté tot l’Evangeli.

En un d’aquests relats s’explica, més o menys, el següent: un dia el pelegrí buscava un lloc on combregar, en tenia necessitat física. Va caminar tota la nit per arribar a una església que li havien indicat. Feia molt mal temps. De sobte, creuant un riu, el gel es va trencar i s’enfonsà fins a la cintura. Tot xop, va arribar a temps per a la comunió. Ple de goig, passà el dia practicant la Pregària de Jesús. De nit, però, li van començar a fer mal les cames, que encara tenia molles. L’endemà no les podia bellugar i va haver de quedar-se dos dies immòbil, estirat a la porta de l’església. El tercer dia se li atansà un pagès que va prometre guarir-lo a canvi que li ensenyés alguna cosa. Li preparà una poció casolana perquè es fregués les cames regularment. En pocs dies, el pelegrí recuperà la mobilitat. Així, decidí quedar-se un temps per ensenyar-li al pagès la Pregària del Cor. Un dia, però, hi hagué un incident desafortunat durant el sopar: la dona del pagès s’empassà una espina i no hi va haver manera que l’escopís. Li feia molt mal la gola i va haver de jeure al llit. Aquella nit, el pelegrí s’adormí desolat. En somnis, però, se li aparegué el seu *starets* –el seu guia espiritual, el qui li havia regalat la seva *Filocàlia*– per revelar-li que la pagesa necessitava una cullerada d’oli de ricí, que no podia tolerar: així vomitaria l’espina i el mateix oli li dulcificaria la gola. El pelegrí corregué a comunicar-li el somni al marit el qual, impressionat pel fet que el pelegrí conegués la mania de la seva dona, li feu cas. Succeí tal i com havia estat predit i la pagesa es curà. La notícia s’escampà i el pelegrí començà a ser venerat com un guaridor miraculós i un sant. Ell, però, per por d’esdevenir vanitós, marxà del poble i prosseguí el seu camí.

Principals llocs de culte d’aquesta tradició al món

- Jerusalem – L’Església del Sant Sepulcre.
- Mont Athos (Grècia)
- Santa Sofia (Istanbul, Turquia).
- Catedral de Sant Basili (Moscou, Rússia).
- Algunes de les esglésies de fusta, patrimoni de la UNESCO, que es troben a Rússia (<http://img-2005-06.photosight.ru/19/910825.jpg>).
- Sant Jordi (Lalibela, Etiòpia).
- Un exemple, força excepcional, d’església ortodoxa moderna (Wisconsin, Estats Units): http://en.wikipedia.org/wiki/Annunciation_Greek_Orthodox_Church
- Monestir Voronet de Romania, que forma part del patrimoni de la UNESCO dins del conjunt d’Esglésies de Moldàvia (<http://whc.unesco.org/en/list/598/video>)
- <http://www.youtube.com/watch?v=g1SKGzKY7SE>
- Monestir Sucevita de Romania
- <http://www.youtube.com/watch?v=KB3a3H-T5oc>

L'ESGLÉSIA. CRISTIANISME EVANGÈLIC

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) Piscina. Nombrosos grups evangèlics, com ara els baptistes –més de 100 milions de persones arreu del món- o els pentecostals, es bategen, per immersió (i no pas per aspersion), en piscines com aquesta, o en alguns casos també al mar. Així imiten la forma com, segons els evangelis, el predicador Joan Baptista batejava a aquelles persones que seguien el seu missatge de conversió i va arribar a batejar al mateix Jesús, al riu Jordà. Generalment, el bateig i el Sant Sopar són els ritus sagrats (sagraments o ordenances) que practiquen les esglésies evangèliques, els dos únics que consideren que apareixen descrits en els evangelis. El bateig sol celebrar-se quan la persona arriba a una “edat de discerniment”, és a dir quan adquireix prou consciència del que fa. Té el significat de confessar públicament la fe en Jesús com a únic mitjà de salvació i alhora d’ingressar a la comunitat dels qui creuen en Crist.

(2) Pastor. És la persona que exerceix el lideratge espiritual i sovint també civil de la comunitat. No se'l considera un intermediari especial entre Déu i els creients, sinó la persona que dirigeix el culte, predica i que pot donar formació i consell espiritual. No té la clau de lectura i interpretació de la Bíblia, només l'orienta. Generalment, l'escull o ratifica la pròpia congregació d'entre tots els seus membres, dones incloses.

Els pastors poden casar-se i tenir una feina independent del seu "ministèri" eclesial. Una mateixa església en pot tenir diversos de pastors. Tot i la doctrina del "sacerdoci universal" (segons la qual tothom té la mateixa autoritat per posar-se a predicar), els pastors o les pastores solen tenir una certa formació teològica i molts han estudiat en seminaris protestants. En moltes esglésies, especialment les sorgides del protestantisme històric o clàssic, porten una toga durant el culte, similar a les que porten els jutges i advocats o a les que portaven temps enrere els estudiosos. Dos pastors internacionalment coneguts són Martin Luther King, baptista que fou assassinat per la seva defensa dels drets dels afroamericans i dels oprimits en general, i Dietrich Bonhoeffer, luterà que també fou executat, en aquest cas per participar en un complot per assassinar Hitler. Ambdós tenen estàtues a la galeria anomenada dels "Màrtirs del segle XX" de l'abadia anglicana de Westminster.

El pastor protestant Martin Luther King és considerat, conjuntament amb Gandhi, un dels pares de la lluita no-violenta contra les injustícies. Exercí a la localitat de Montgomery, capital de l'Estat d'Alabama, al Sud dels Estats Units, en temps en què hi imperava el racisme i el segregacionisme. Entre altres coses, serà recordat perquè, l'any 1955, després que Rosa Parks, una activista negra, fos arrestada per negar-se a cedir el seu seient a un home blanc a l'autobús, mobilità la població afroamericana local per a organitzar un boicot d'autobusos que, malgrat els arrestos i els reiterats actes terroristes perpetrats contra els negres, conclogué amb la il·legalització de la segregació als autobusos, restaurants, escoles i altres espais públics declarada per part de la Cort Suprema dels Estats Units.

Històricament, cal destacar el compromís radical amb la pau i la no-violència d'alguns grups minoritaris protestants, les anomenades "Esglésies de Pau", com ara els mennonites o els quàquers, o, més minoritàriament els Amish i els Bruderhof (sobretot a Alemanya i als Estats Units). Tots ells són grups que, centrats en l'ensenyament cristià segons el qual el mal només es pot vèncer amb el bé, s'han oposat a les guerres i han estat pioners de l'objecció de consciència al servei militar, assumint les conseqüències i alhora organitzant-se per atendre les víctimes dels conflictes. En la mateixa línia, també cal esmentar l'aportació històrica d'un altre grup sorgit de la matriu protestant encara que no és considerat cristià pel Consell Mundial de les Esglésies, els Testimonis Cristians de Jehovà.

(3) Aules. L'educació bíblica i doctrinal general, tant d'infants com d'adults, és part important de la història de molts grups evangèlics. És la tradició de l'Església Dominical, nascuda al segle XVIII al Regne Unit inspirada per Robert Raikes, un periodista preocupat per la marginació dels infants dels barris més deprimits. Arran dels seus articles, diferents esglésies evangèliques s'uniren per crear aquest sistema educatiu alternatiu per ensenyar a llegir i a escriure a aquests infants. Amb el temps, aquest servei es va anar ampliant a moltes esglésies evangèliques d'arreu i alhora a tota la família. A Espanya, les Esglésies Dominicals van néixer sobretot per atendre les necessitats educatives de les dones d'origen humil, com ara obreres i servents. En l'origen d'aquesta dimensió educativa es pot trobar la creença protestant segons la qual tot creient és capaç d'entendre les Escripures i també de transmetre-les, és a dir, de portar a terme l'evangelització o difusió de l'Evangeli (que vol dir "Bona Nova"). Alhora, també hi ha el compromís cristià envers els pobres i els desfavorits. En testimonien la presència i l'ús, ja sigui dominical o també entre setmana, d'aules en molts dels edificis que acullen les esglésies evangèliques. Avui, l'Escola Dominical és més aviat un àmbit ("ministèri") específic de la vida de la comunitat especialment centrat en l'estudi de la Bíblia.

(4) Bíblies. Per principi, la Bíblia és l'única autoritat a tenir en compte en matèria doctrinal, institucional i ritual. No són reconegudes ni l'autoritat del Papa (ni, teòricament, la de cap mena de jerarquia religiosa), ni la de l'anomenada "tradició" eclesial, incloses les conclusions a les quals han arribat els concilis. Contràriament, en general, es fomenta la lectura directa i la lliure interpretació, que no necessàriament vol dir que no puguin ni hagin d'estar orientades o inspirades per algú de referència dins de la comunitat. Simplement, no es dogmatitza, al menys de forma oficial i ideal... perquè una altra cosa és la tendència humana universal a voler imposar el propi punt de vista, de la qual no va escapar ni el mateix Luter, que es va oposar a bona part de les propostes reformistes dels seus contemporanis (per exemple a les de Calví o a les de Müntzer i Karlstadt).

Aquesta opció per a una lectura personal, directa, de les Escripures ha motivat que, al llarg de la història, protestants de tot el món s'hagin esforçat per traduir la Bíblia a noves llengües (per començar, les vernacles) i per distribuir-la massivament. Aquesta missió difusora i el cristianisme protestant en general reberen un fort impuls ja de bon començament gràcies al descobriment contemporani de la impremta. Alhora, la democratització de l'accés a les Escripures tingué un efecte positiu extraordinari en l'alfabetització de moltes persones de tot el món que aprengueren a llegir i a escriure amb la Bíblia, l'únic llibre que posseïen i que a més a més era en la seva llengua pròpia.

És interessant conèixer la teoria del sociòleg alemany i protestant Max Weber per la qual vinculà la difusió del protestantisme amb la del capitalisme. Weber observà com, entre els protestants, l'enriquiment a través del treball era considerat una mena de senyal d'estar predestinat a la salvació eterna. Això, segons ell, va fomentar la dedicació i l'amor a la feina i la consideració d'aquesta feina com un àmbit privilegiat de la vida, un fi en si mateix i no només un mitjà per a la subsistència. Tot plegat, conjuminat amb un ús prudent (racional) i auster de la riquesa acumulada també típicament protestant, hauria donat volada al capitalisme. Tanmateix aquesta teoria ha rebut nombroses crítiques. A més, avui no són pocs els qui consideren que l'ètica del protestantisme s'allunya del que pensen i fan alguns evangèlics, en particular de grups pentecostals i carismàtics.

(5) Púlpit. La centralitat de les Escriptures fa que la predicació sobre les mateixes Escriptures sigui part central dels cultes evangèlics, tradicionalment des d'una plataforma elevada anomenada púlpit. Els pastors de la congregació o també algun predicador convidat pugen al púlpit amb l'objectiu de mirar de motivar i inspirar la lectura bíblica dels fidels. Per això, a banda del seu coneixement teològic, que és imprescindible (encara que possiblement no sempre suficient), molts dominen l'art de l'oratòria.

A Estats Units és molt famós el pastor de tradició baptista Billy Graham (nascut el 1918), amb qui s'han reunit molts dels presidents nord-americans de les darreres dècades. Les seves prèdiques han estat retransmeses per ràdio i televisió (televangelisme) i es calcula que les han sentit més de dos mil milions de persones. Graham va destacar per organitzar prèdiques massives, en estadis o parcs, pràctica que després han imitat molts predicadors d'arreu (donant peu al fenomen de les *megachurches*). L'objectiu de Graham sempre ha estat inspirar un "avivament" (*revival*) religiós: expressió que es fa servir per manifestar el senyal i resultat de la conversió dels individus manifestat en el retorn col·lectiu a la religió que es produeix en un lloc i un moment determinats després d'un període d'allunyament i decadència. Això és afavorit per una sèrie de factors: en primer lloc i el més important, per l'acció de l'Esperit; seguit per, l'acció predicatora excepcional i carismàtica de diversos líders religiosos, la unitat de les esglésies, el rol dels que hi col·laboren i la música, entre d'altres.

Històricament, els estudiosos del protestantisme distingeixen diferents "avivaments". Per exemple, als Estats Units, es parla de dos grans "despertars": el primer a la dècada del 1740 i el segon entre 1800 i 1835. S'explica que aquests revifaments foren facilitats per un nou estil de predicació que buscava involucrar molt més l'oient, despertant les seves emocions —com ara el sentiment de culpa o d'agraïment i de confiança en Jesús— i cridant-lo a un canvi de mentalitat i de vida. Aquest missatge impregnà profundament la religiositat de molts protestants nord-americans i d'arreu i impulsà fortament no només l'esforç d'evangelització de molts fidels cap als seus conciutadans, sinó també el seu compromís amb certes causes civils. A més a més, aquests períodes d'efervescència són a l'origen de l'aparició de diferents moviments, dins i fora del protestantisme, com ara l'Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies, els popularment coneguts com mormons.

(6) Bancs. On hom s'asseu. És des d'on els membres de la comunitat escolten les prèdiques i des d'on, en les esglésies que promouen la participació, com ara les dels germans lliures o dels baptistes, o en les esglésies que més fomenten l'emotivitat, solen intervenir amb alguna reflexió o lloança espontània. Les comunitats evangèliques gaudeixen d'un alt grau d'independència i expressen sensibilitats, formes de fer (de pregar, de predicar, etc.) molt diferents en funció del seu lloc d'origen. De vegades pot ser que, almenys superficialment, dues esglésies d'un mateix país però de diferents tradicions (la una catòlica i l'altra protestant) s'assemblin més entre elles que dues esglésies igualment protestants però d'origens diferents (com ara una de nigeriana i una altra de catalana).

Administrativament parlant, les esglésies també s'organitzen de formes molt diferents. A grans trets, es distingeix entre esglésies de règim "episcopal" (territorialment organitzades en diòcesis al capdavant de les quals hi ha "bisbes" ordenats, a la manera catòlica però sense les mateixes implicacions teològiques), "presbiterià" (administrades per "preveres" —que vol dir "ancians" que són escollits democràticament per la congregació) o "congregacionalista" (autogestionades pel propi col·lectiu, sense necessitat d'aquestes figures administratives).

Tot i que, en general, cada església és una unitat independent, algunes poden unir-se formant "denominacions" i d'altres són part d'una mena de moviments transnacionals que obren sucursals en diferents països. Curiosament, alguns d'aquests moviments, sorgits en països del Sud, han enviat pastors a predicar i obrir esglésies en països del Nord, fenomen que es podria entendre com una mena d'evangelització en sentit geogràficament invers al tradicional. Alhora diferents esglésies també poden federar-se per a defensar amb més força els seus posicionaments i interessos davant la societat. Per exemple, a Catalunya, diferents entitats evangèliques s'han agrupat en el si del Consell Evangèlic de Catalunya, creat el 1981.

(7) Elements decoratius. Del fet que els cristians evangèlics no venerin imatges ni retin culte als sants o a la Verge en resulta una austeritat estètica que sovint és un tret distintiu, tant decoratiu com arquitectònic, de les seves

esglésies. La decoració sovint es limita a la presència de símbols típicament cristians, com ara creus o peixos, representatius del Crist.

El “peix” és l’*ichtys*, acrònim grec per a “Jesucrist, fill de Déu, redemptor”. És un símbol secret que van fer servir els primers cristians, perseguits, per identificar-se i reconèixer-se entre ells. S’explica que si un cristià volia saber si es trobava en una situació de “seguretat”, és a dir davant d’un altre cristià, el que feia era traçar la meitat del dibuix del peix al terra i esperar a veure si l’altra persona li seguia el joc i acabava de dibuixar-lo. Igualment, dues persones que no es coneixien gaire, en retrobar-se, per estar segurs que podien confiar l’un en l’altre, es traçaven aquest dibuix a la palma de la mà. Si responien de la mateixa manera és que s’hi podia confiar... Avui dia, en temps més segurs (tot i que no sempre ni a tot arreu), molts evangèlics porten aquest “peix” al cotxe.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Evangèlics, protestants o reformistes. Són tres maneres de designar aquesta immensa i creixent família cristiana sorgida de la Reforma luterana i formada per una infinitud d’esglésies, moviments, tradicions, denominacions, etc. Aquests termes funcionen com a sinònims (tot i que amb diferents connotacions, en funció del context, i que no tothom accepta de la mateixa manera)⁸. En defensar el “sacerdoci universal” (la capacitat de tot creient de llegir i interpretar tot sol la Bíblia i també de predicar-la i fins i tot d’esdevenir pastor) i en no existir, consegüentment, una institució o jerarquia central que les aglutini i alhora les limiti, quan diem “infinitud” d’esglésies gairebé pot entendre’s literalment... Encara que hi ha grans famílies i grups transnacionals als quals els creients poden adherir-se, qualsevol és lliure de fundar la seva pròpia església.

Aquesta llibertat estructural, a la pràctica, és obvi, té els seus riscos i pot donar fruits tan valuosos com indesitjables. Es tracta d’un principi que per als protestants és d’alguna forma innegociable i indestruïble de la seva comprensió de la religió. Una forma d’administrar la fe que l’imposi de dalt a baix, en realitat no fa sinó manipular-la i desvirtuar-la. Aquesta és la denúncia que feu Luter i allò que els evangèlics de tots els temps han expressat amb la seva lluita en favor de la llibertat religiosa, tant la pròpia (allà on han estat perseguits, com a casa nostra) com l’aliena (quan han estat altres religions les que han patit discriminacions). I és en aquest sentit que cal saber que les grans organitzacions interreligioses internacionals de la història moderna han estat liderades per protestants, com ara la United Religions Initiative (URI), una xarxa de grups interreligiosos de base que s’estén per tot el món amb l’objectiu de construir la pau i defensar els drets de les persones, i que va ser fundada i dirigida durant vint anys pel bisbe anglicà William E. Swing i pel reverend Charles P. Gibbs.

L’origen del terme “protestant” el trobem en les protestes que cinc prínceps van dur a terme quan a Alemanya es van intentar prohibir els ensenyaments de Luter. A grans trets, sol distingir-se: a) un protestantisme “històric”, d’origen europeu (luterans, calvinistes, congregacionalistes, anglicans, metodistes...); b) els moviments posteriors autònoms que sorgiren, especialment a Estats Units a partir del segle XIX (baptistes, pentecostals, el conjunt de l’anomenat moviment carismàtic, etc.). En qualsevol cas, és important no confondre els termes “evangèlic” i “evangelista”. Aquest segon fa exclusivament referència als autors a qui s’atribueixen respectivament els quatre Evangelis (Mateu, Marc, Lluc i Joan).

Pentecostals. El pentecostalisme és un moviment evangèlic d’orientació conservadora fundat cap al 1900 pel pastor nord-americà Charles Parham. L’origen eclesial ve dels baptistes i metodistes. Aquestes esglésies, com ara les carismàtiques, no volien trencar amb les altres, sinó provocar un avivament i transformar-les. El seu nom (“pentecostals”) ve de la insistència en els dons de l’Esperit, que havien estat promesos per Jesús i que es van manifestar als apòstols i als seus seguidors a la Pentecosta. Els diferents grups que el formen poden emfatitzar el do de llengües, la guarició per la fe, la pròpia santificació o les obres d’evangelització. Els pentecostals han crescut i segueixen creixent molt arreu del món, especialment a Amèrica del Sud i a Àfrica, i també tenen la seva versió a l’interior de les esglésies protestants anteriors (l’anomenat moviment carismàtic)⁹.

A Catalunya hi trobem comunitats pentecostals que agrupen persones d’origen nigerià, brasiler, xinès, etcètera. Per altra banda, un percentatge cada cop més important de la població gitana és membre de l’Església de Filadèlfia, comunitat també de caràcter pentecostal, en aquest cas adaptada a la cultura (expressiva, musical...) gitana. En totes aquestes esglésies (com passa, per exemple, en les esglésies afroamericanes del Harlem de Nova York) tenen un paper destacat la música i altres formes d’expressar públicament les emocions. És un tipus de religiositat que

⁸ N’hi ha que volen ser només protestants (com, si més no de vegades, els paradoxalment membres de l’Església Evangèlica Espanyola i d’altres històriques) o que no volen ser reformistes (perquè no són calvinistes, per exemple...).

⁹ Són molt properes al moviment carismàtic catòlic. De fet, l’ecumenisme evangèlic té molt a veure amb aquesta relació.

contrasta fortament amb la de molts altres protestants, que es caracteritzen per una actitud més sòbria i continguda durant el culte i per un discurs teològic més racional.

Reforma, Luter i Calví. El monjo i teòleg catòlic Martí Luter és considerat el gran iniciador del moviment cristià reformista, al segle XVI: una crida a reaccionar contra les que ell considerava desviacions de l'Església del seu temps respecte al cristianisme original. La seva doctrina, punt de partida de tota la teologia protestant, es pot resumir de la manera següent: "Només [a través de] l'escriptura, només la fe i només la gràcia" (en llatí, que és com sol citar-se: *Sola Scriptura, Sola Fide, Sola Gratia*). A l'hora de definir en què creu un cristià, Luter només reconeixia l'autoritat de la Bíblia (i no la dels papes, la de la tradició o la dels bisbes reunits en concilis) i ho centrava tot en la fe en Jesús com a redemptor de la humanitat pecadora i no pas en les obres ni en els mèrits de les persones (que serien més aviat la conseqüència i no pas la causa de la salvació). El perdó i la salvació són un regal, una gràcia, de Déu: els dona a qui Ell vol gratuïtament, per dir-ho així, sense negociació ni "compra" possible (Luter es va enfrontar amb el papat pel tema de les "indulgències" que eren documents que es compraven i que garantien el perdó davant del risc de condemna eterna). Luter fou un humanista peculiar. Contràriament als seus contemporanis renaixentistes tingué una visió pessimista de l'home, incapaç per sí mateix de fer el bé. Alhora, però, encarnà paradigmàticament les ànsies de renovació espiritual pròpies d'aquell moment.

L'altra gran figura impulsora de la Reforma és el teòleg Joan Calví, nascut a França però que sobretot va predicar a Ginebra (Suïssa), és una figura fundacional del cristianisme reformista, al segle XVI. Calví no cregué, a diferència dels molts dels seus contemporanis renaixentistes, en el lliure albir de les persones, això és en la seva capacitat de construir-se un futur i esdevenir allò que volen ser. Contràriament, el seu nom està associat a la doctrina de la predestinació, segons la qual Déu coneix des de sempre el destí de cada persona i de l'univers en el seu conjunt.

Hi ha una àmplia llista d'altres reformadors importants com ara, per exemple, Melancton, Zwingli, Bucer, Menno Simons o l'espanyol Servet.

Sant Sopar. És molt habitual que els evangèlics celebrin un culte d'adoració a Déu durant la jornada del diumenge, al marge d'altres reunions i activitats setmanals. Tot i que també hi ha esglésies que el celebren de forma gairebé diària. Generalment, aquest culte inclou lectures de les Sagrades Escripures, cants de lloança a Déu, una predicació per part del pastor o pastors, etc. L'Eucaristia o Sant Sopar és l'altre sagrament o ordenança (conjuntament amb el bateig) que majoritàriament practiquen les esglésies evangèliques. El pa i el vi són repartits entre els membres de la comunitat, tot i que no necessàriament cada diumenge. No es comparteix la doctrina catòlica de la transsubstanciació: els catòlics creuen que, mitjançant la seva consagració, les substàncies del pa i del vi es transformen en unes noves substàncies, les del cos i la sang de Crist, que hi és, per tant, "substancialment" present. Per a les esglésies evangèliques aquest ritus és igualment sagrat i real, però l'interpreten de formes diferents: la majoria li atorga un caràcter simbòlic (el pa i el vi "simbolitzen" la presència de Crist) o espiritual (A través d'aquests elements, Crist és "espiritualment" present).

Principals llocs de culte d'aquesta tradició al món

- L'abadia anglicana de Westminster (<http://www.westminster-abbey.org/home>).
- La Catedral de Berlín, Alemanya, bressol del protestantisme històric (<http://www.berlinerdom.de/index.php?lang=en>).
- Un parell d'exemples de *megachurches*: Lakewood Church¹⁰, a Houston, Estats Units, i Yoido Full Gospel Church, a Corea del Sud (<http://english.fgtv.com/>).

¹⁰<http://www.lakewoodchurch.com/pages/watch-online.aspx>. Aquí es poden visualitzar serveis religiosos o cultes en directe o en diferit. És interessant dedicar-hi uns minuts per veure la magnitud de la celebració. Viatjar per la pàgina web de l'església dona una idea de la riquesa, complexitat i volum econòmic d'aquestes noves esglésies. Hi ha també informació en castellà (<http://www.iglesialakewood.com/Pages/Home.aspx>)

- Alguna església afroamericana de Harlem, per exemple, la de l'Abyssinian Baptist Church (<http://www.abyssinian.org/>), amb la qual va col·laborar el teòleg alemany Dietrich Bonhoeffer mentre estudiava a Nova York.
- L'església protestant Barcelona - Centre del carrer Tallers (n. 26, 08001 Barna), al centre de Barcelona (<http://www.esglesiatallers.org/esglesia/>). Es molt recomanable la visita a aquesta pàgina web per copsar les diverses dimensions d'una comunitat evangèlica (litúrgica, social, profètica, etc.)

EL GURDWARA. SIKHISME

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) “Llibre” o “text” sagrat. Els sikhs l’anomenen *Guru Grant Sahib* (“Noble Llibre que és el Guru”) o, també, *Adi-granth*. No se’l considera un simple llibre sinó un **guru**, el “Mestre Viu i Etern”. Compila, en forma d’himnes, els ensenyaments que un llinatge de deu mestres espirituals sikhs va rebre de **Déu**: des del **guru Nanak** (1469-1539) fins al guru Gobind Singh (1666-1708). Aquest últim va decidir que després d’ell ja no hi hauria més guru que el recull de les seves paraules i les dels seus predecessors. També conté obres de sants hindús i musulmans. És l’element absolutament central del temple sikh o *gurdwara* (que vol dir “porta d’accés al guru”) i allò que fa sagrat l’espai és precisament la seva presència. El primer que es fa en arribar és postrar-se davant seu. Té 1.430 pàgines i està escrit en alfabet *gurmukhi* (que vol dir “des de la boca del Guru” i que va ser ideat pel segon guru, Angad Dev Ji) però en diverses llengües: panjabi, sànscrit, boipuri i persa. Des del 1604, l’original es guarda al Temple Daurat, a la ciutat d’Amritsar (prop de la frontera índia amb Pakistan), però cada gurdwara i normalment cada família també en tenen una còpia.

El *Mool Mantar* és el primer poema del *Guru Grant Sahib* i parla de la unitat de Déu. Diu:

*Hi ha un sol Déu.
Ell és immortal.
Ell és el Creador.
Ell està més enllà de la por.
Ell està més enllà de l'enemistat.
Ell no té forma.
Ell està més enllà de naixements i morts.
Ell s'il·lumina a si mateix.
Per la seva gràcia tu
l'adoraràs.
Ell era veritat abans de l'inici dels temps,
ha estat veritat al llarg dels segles,
és veritat avui,
Va dir Nanak,
i serà veritat en temps venidors.*

(2) Habitació del Guru (*Sachkhand* o *Sukhasan*, “regne celestial de la veritat”). La presència del *Guru Grant Sahib* comporta una sèrie d'obligacions per a tenir-ne cura i tractar-lo amb el màxim respecte. Per exemple, els qui estan en la seva presència no li han de donar mai l'esquena o han de seure a terra i sense estirar les cames en la seva direcció. El “text”, en canvi, sí que “seu”: sota un pal·li i en una mena de tron com aquell en el qual el va dipositar el cinquè guru (Arjan Dev), abans d'asseure's, ell, a terra. O sigui que se'l tracta ben bé com a un guru humà i, per exemple, també té la seva habitació i el seu llit propis. Se'l lleva al matí, se'l vesteix amb unes robes precioses, a la nit se'l fica al llit embolicant-lo amb unes robes especials, se'l manté sempre net, se'l venta amb una mena de ventall... A més a més és llegit en veu alta diversos cops al dia. D'això se n'encarrega el **granthi** o bé algun membre de la *Sat Sangat*, que són aquells membres de la comunitat permanentment dedicats al servei de Déu, del Guru i de la co-munitat. Per als sikhs, són essencials el treball desinteressat i la participació en les tasques comunitàries com ara les de manteniment del temple.

(3) “Cuidador i lector de les Escriptures” (o granthi). La persona que realitza la lectura ritual i recitada (*paath*) del “llibre” sagrat. També realitza el ritus matinal d'obrir-lo (*prakash*) i el ritus vespertí de tancar-lo (*sukhasan*). Normalment, el *granthi* rep un sou a partir de les donacions dels membres de la comunitat –dipositades en una urna que es troba just davant del “llibre” i que són un precepte religiós. Als sikhs els agrada deixar clar que el *granthi* no és un sacerdot a la manera hindú o cristiana. I és que una de les raons del naixement del sikhisme és la superació de la dimensió religiosa del **sistema de castes** en què es divideix la societat hindú i al capdemunt del qual hi ha la casta dels sacerdots o *brahmans*. Els sikhs no creuen que certs membres de la comunitat hagin rebut una crida o un carisma especials. No hi ha una separació entre “clergues” ordenats i laics. El que hi ha són **sikhs iniciats** (o membres de la *Khalsa*) i sikhs no iniciats. Amb la pràctica, el que fa el *granthi* pot fer-ho tot sikh iniciat.

(4) Àpat comunitari (Langar). Una de les tradicions més característiques dels sikhs, practicada als temples d'arreu. Es tracta d'un àpat comunitari, beneït i ofert gratuïtament a qualsevol visitant, sense distinció d'origen, religió, casta, etc. Transmet un missatge d'equitat social contrari al sistema hindú de castes, els membres de les quals mengen per separat per no “contaminar-se”. És un àpat vegetarià i vegà, atès que els sikhs ho són (tot i que es debat si es tracta d'un precepte religiós o no) i també perquè tothom pugui menjar-lo. En els temples més grans sol servir-se en un menjador adjacent, en els petits –com els que hi ha a Catalunya– es fa estenent un plàstic... sigui com sigui, la tradició és menjar al terra, servits pels membres de la comunitat. Aquesta tradició implica que tota *gurdwara* disposa d'una cuina, una de les peculiaritats dels llocs de culte sikhs. El *langar* és una expressió d'un dels dos principis fonamentals que orienten la vida dels sikhs: el servei desinteressat (*sewa*). L'altre és la meditació i han d'anar de la mà. Es diu que la recerca interior de la Veritat divina i el servei extern a aquesta mateixa Veritat es retroalimenten. Quan l'any 2004 va tenir lloc a Barcelona el Parlament de les Religions del Món –l'esdeveniment interreligiós més important en la història de Catalunya– els sikhs van oferir 30.000 àpats durant set dies.

L'origen del *langar* se situa als primers anys de vida del guru Nanak quan, de jove, el seu pare li va donar diners per dedicar-se als negocis. El jove guru, però, va fer servir els diners per alimentar un grup d'homes afamats que havia trobat pel camí... i va afirmar que aquella inversió sí que representava un veritable negoci!

El nom *langar* també designa l'espai del temple on es menja; així com *katha* és l'espai on es llegeix el *Guru Grant Sahib* i *kirtan* és l'espai on es canta.

(5) Meditació (Simran). Quan el **guru Nanak** funda el sikhisme al **Panjab** del segle XVI ho fa fonamentalment perquè creu que en l'hinduisme i l'islam els ritus i les cerimònies s'han tornat massa importants perjudicant altres aspectes de la religió que ell troba més essencials per apropar les persones a **la Divinitat**. Per al guru Nanak sobretot són importants tres pilars: meditar, guanyar-se la vida honradament i compartir els guanys amb els altres. Pel que fa a la meditació, els sikhs es lleven molt d'hora (cap a les quatre de la matinada) per llegir himnes escrits pels gurus continguts en les escriptures sagrades i ho segueixen fent al llarg de tot dia. Els gurus van ensenyar com meditar, particularment a través del *Naam Japo*: la recitació, invocació i meditació constant del nom de Déu. Això es practica tant a casa com al temple i és una forma de purificar l'ànima, aprendre a ser menys egocèntric, egoista... "Sikh", de fet, vol dir "estudiant" o "aprenent".

(6) Música. Els temples sikhs volen reproduir l'ambient del temps dels gurus personals, quan els seguidors els venien a veure i ells feien una xerrada sobre el seu ensenyament espiritual acompanyats de música devocional tocada amb instruments tradicionals de corda i percussió. Com a part dels seus ensenyaments religiosos, els mateixos gurus sikhs cantaven, tocaven i ensenyaven a tocar a la manera clàssica índia. Aquesta consisteix en improvisar a partir d'una forma musical molt senzilla: el raga. El *Guru Grant Sahib* està agrupat en diferents raga perquè es puguin recitar i cantar. És un tipus de música que sempre sona igual i alhora és sempre nova. És una música sagrada, feta per agradar Déu. El sikhisme ha fet contribucions molt importants a aquest sistema musical, de cara al seu desenvolupament i a la seva conservació.

(7) Turbant (Dastar). Els homes i les dones sikhs **iniciats** no es tallen mai els cabells i, per tant, els tenen llarguíssims. Els homes els recullen en un turbant: una peça de tela de diversos metres de llargada i d'un sol color (que pot variar en funció del valor que s'associa al color, de si es un dia especial o per raons estètiques, perquè vagi a joc amb la roba que es porta). Abans d'enrotllar-se'l al cap, l'humitegen i l'estiren, com si fos un llençol, perquè quedi bé. Perquè s'aguanti poden fer servir una agulla de cosir. Portar el turbant és una forma que tenen els sikhs d'expressar la seva fe. Simbolitza valors com ara dignitat, honor, valor, espiritualitat, pietat... En la cultura tradicional panjabi, a aquells que han servit desinteressadament els demés se'ls honora regalant-los turbants. Hi ha diferents estils de portar-lo i algunes dones també el porten, tot i que la majoria porten un mocador.

Sobretot en països occidentals, l'obligació de portar el turbant pot xocar, a la pràctica, amb alguna llei o norma ciutadana: per exemple, la de posar-se un casc quan es condueix una moto, la de dur un barret uniformat quan s'és policia o la de portar el cap descobert a classe o a l'hora de fer-se la foto per a documents d'identitat. En països com el nostre s'està debatent fins a quin punt aquests drets i deures civils es poden adaptar raonablement a aquest drets i deures religiosos. En alguns indrets, com ara el Regne Unit o algunes parts de Canadà ja han decidit autoritzar algunes excepcions i per exemple els motoristes sikhs no cal que portin casc. A Espanya, a l'hora de fer-se el DNI, la norma diu que es pot portar alguna cosa al cap sempre que vegi sencer l'oval de la cara... Sovint són les mateixes situacions que es plantegen amb el vel que porten moltes dones musulmanes.

(8) Mocadors. A la gurdwara, tot visitant que normalment no porta turbant cal que es tapi el cap amb un mocador. Per això, a l'entrada dels temples sol haver-hi una caixa plena de mocadors, normalment de color taronja. És costum posar-se'l a la manera "pirata", lligant-lo amb un nus a l'alçada de la nuca (però no s'ha de partir, sempre hi ha algú disposat a ajudar el visitant neòfit a posar-se'l). És un signe de respecte cap a Déu.

(9) Higiene. Per als sikhs, la netedat és extremadament important, començant per la del cos. "La netedat és a prop de la divinitat", diu una dita. Per això, els sikhs es renten i es pentinen abans de meditar diversos cops al dia. També per això, es descalfen i renten els peus abans d'entrar al temple, cosa que també ha de fer qualsevol visitant (tampoc es pot entrar amb tabac o qualsevol altre objecte "contaminant"). Aquesta higiene exterior és necessària per a la de l'interior, la netedat espiritual.

(10) Khanda. És un dels símbols sikhs més coneguts. Se'l troba als temples i en les banderes amb les quals desfilen amb motiu de les seves celebracions. Representa una mena d'escut d'armes tradicionals índies, recordatori de les que es van usar en temps dels gurus —quan els sikhs van fundar, governar i defensar un conjunt de regnes, fins que l'imperi britànic els va derrotar i els va annexionar a l'Índia. Avui, aquests símbols tenen una simbologia espiritual i no violenta.

L'altre símbol sikh per excel·lència és l'*Ek Oankaar*, que en caràcters *gurmukhi* (amb una mena de u seguit d'un símbol que simbolitza Déu) vol dir "Hi ha un sol Déu". Representa el principal missatge del guru Nanak a la humanitat: la necessitat de reconèixer la unitat de Déu encara que la seva creació sigui molt diversa i el percebem de moltes maneres.

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Castes. Des de fa més de 2.500 anys, l'organització de la societat índia està profundament influïda per la doctrina hindú del sistema de castes. La casta és el grup socioreligiós al qual pertany cada persona i que marca amb qui pot casar-se, de què pot treballar, amb qui pot compartir taula, etc. És una condició que s'hereta dels pares i que només es pot canviar en vides posteriors en funció dels mèrits acumulats. Té, per tant, un origen i una justificació religioses: hom pertany a una o altra casta en funció de la part del cos de la divinitat (*Purusha* o *Brahma*) d'on la persona va ser creada originàriament. En realitat, hi ha quatre grans "classes" (*varnas*) i moltes "castes" (*jatis*) pròpiament parlant. A banda i a baix de tot, hi ha la casta dels pàries o "intocables" (*dalits*) –avui legalment abolida però a la pràctica encara existent. Els sikhs sempre remarquen que la seva religió neix i es desenvolupa com a reacció contra aquest sistema de castes, que ells consideren a l'origen de moltes discriminacions i injustícies socials. Més concretament, la reacció és contra la base religiosa d'aquest sistema. Els sikhs creuen –com els va ensenyar el guru Nanak– que les persones són totes iguals, filles d'un mateix Déu. La tradició del *langar* "per a tots" és una manifestació d'aquest esperit igualitari; també la voluntat dels gurus de transmetre uns ensenyaments aptes per a tothom. Això no treu que, com tota comunitat índia, les relacions socials dels sikhs tampoc escapen a un cert grau d'endogàmia.

Déu o la Divinitat. Així com, a la seva manera peculiar, el sikhisme podria considerar-se una altra "religió del Llibre", també podria identificar-se com un tipus diferent de "monoteisme". Primer de tot, cal assenyalar que, si bé els sikhs senten un profund respecte i devoció pel "text" sagrat, en realitat només adoren Déu, que no té forma i les representacions del qual –com en l'islam– estan prohibides. Déu és U: la Font i la Veritat del que les persones som en realitat, però que acabem ocultant i oblidant amb la nostra tendència a la mentida, la hipocresia, l'autoengany, la incoherència... Els sikhs comparteixen la creença –típicament hindú– en la transmigració i reencarnació de les ànimes a través de vides successives. L'objectiu de la vida present i de la Vida en general, és alliberar-se de tota mentida i il·lusió i, d'aquesta manera, trencar aquest cicle de renaixements. Aleshores l'ànima (*atman*) torna a Déu, que és l'Ànima Suprema. Aquest alliberament s'aconsegueix seguint els ensenyaments dels gurus, que permeten combatre cinc vicis principals: la luxúria, la còlera, la cobdícia, l'opulència i l'orgull. La vida terrenal és una oportunitat de viure una vida virtuosa i mirar d'assolir un estat espiritual elevat.

Guru. És una figura típicament índia. El "Mestre espiritual", aquell que il·lumina amb la llum divina (*jote*). Etimològicament, prové de *gu* ("fosc") i *ru* ("trencar"). Els sikhs sostenen que Déu es va expressar a través de deu mestres humans, que es van anar transmetent aquesta llum divina, i que ara ho fa a través del "Llibre", encarnació actual de la llum. El guru està unit a la divinitat, perquè tot i tenir forma d'ésser humà (o d'objecte) és diví en esperit.

Guru Nanak. El fundador del sikhisme i el primer dels seus deu gurus humans. De pares hindús, des de ben petit va sentir una inclinació molt forta vers l'espiritualitat i la pràctica de la meditació. Essent molt jove, va marxar de casa per dedicar-se exclusivament a la seva exploració religiosa, cosa que el va portar a trobar-se amb els grans cercadors i sants del seu temps, com ara el poeta i místic Kabir. A l'edat de trenta anys se li atribueix una misteriosa desaparició de tres dies de la qual va tornar decidit a difondre una nova religió ni hindú ni musulmana, sense ritus, i sobretot basada en tres principis: meditar, guanyar-se la vida honradament i compartir els guanys amb els altres. En relació amb el segon principi, s'explica que, una vegada, arribant a un poble, el van convidar a passar la nit a casa d'un comerciant ric i a casa d'un pagès pobre i que ell va preferir quedar-se a casa del segon, amb qui es va trobar molt a gust. Davant la insistència del comerciant, però, va acceptar la seva invitació per assistir a un sopar organitzat per impressionar-lo. En un moment donat, Nanak, que portava a la mà un tros de menjar de casa del pobre va agafar amb l'altra mà un tros de menjar de la taula del ric. Del primer en va rajar llet i del segon en va sortir sang. Ofès per aquesta demostració sorprenent, l'amfitrió va preguntar-li què volia dir allò. Nanak va respondre que del menjar del pobre en sortia llet perquè era el fruit d'un treball honest però que del ric en rajava sang perquè era fruit de l'explotació i del tracte injust als quals el comerciant sotmetia els seus treballadors. Des d'aleshores el ric va quedar penedit, va deixar de maltractar-los i es va posar a treballar amb les seves pròpies mans.

Nanak va viatjar molt –fins al Tibet i la Meca entre altres indrets- per predicar el sikhisme. Va ser venerat per hindús i musulmans, a qui no demanava que es convertissin sinó que fossin bons fidels de les seves pròpies religions. Defensava uns principis revolucionaris, molt especialment contra el tracte injust i discriminatori a les persones de tota classe, casta, religió, etc. i també a favor de la igualtat entre homes i dones. Es va acabar instal·lant al Panjab, on va fundar el poble de Kartapur. Allà s'hi va quedar molts anys, ensenyant a musulmans i hindús que el venien a veure procedents de tots els racons de l'Índia i que poc a poc es van començar a anomenar *sikhs*, que vol dir “estudiants”. Va ser aleshores quan se'l va començar a anomenar “guru”.

Khalsa o orde de sikhs iniciats. Fundada el 1699 pel guru Gobind Singh, marca l'establiment definitiu del sikhisme com a religió diferenciada de l'hinduisme i l'islam. La condició de membre de la *Khalsa* s'adquireix amb una cerimònia de “bateig” en què es rep l'*amrit*, una mena de nèctar sagrat. Ser iniciat implica un grau elevat de compromís religiós que s'ha de traduir en una vida de molta disciplina, ascesi i meditació. Per això, cal aprendre a incorporar els ensenyaments dels gurus en tots els aspectes de la vida quotidiana i tenir sempre present a la Divinitat. S'expressa portant, fins a la mort, els cinc signes de la fe sikh, les anomenades cinc *k*:

- *Kesh*. Els cabells i pèl sense tallar a totes les parts del cos simbolitzen el poder espiritual i l'acceptació de la saviesa infal·lible de Déu.
- *Kanga*. Una pinta de fusta representa la neteja i recorda cada dia que cal desfer els embolics de la vida.
- *Kirpan*. El nom prové de *kirpa*, que vol dir “compassió”, i *an*, que vol dir “honor”. Portar el *kirpan* amb la tira de roba per penjar-lo simbolitza la lleialtat i la fidelitat de l'iniciat envers el Totpoderós. Sovint mal interpretat com un punyal o una espasa, és per als sikhs un símbol molt estimat de la misericòrdia i la justícia, i reflecteix l'ideal del “soldat sant”, humà i compassiu, però sense por.
- *Kara*. És un símbol de l'infinit i es pot comparar a una manilla que uneix al Totpoderós.
- *Kachhera*. Calçotets especials representen la fidelitat i la castedat.

A més a més, en esdevenir membres de la Khalsa, els homes adopten el nom de Singh (“lleó”) i les dones de Kaur (“princesa”), paraules amb les quals volen expressar valors com ara el respecte i la dignitat. Per exemple, l'actual president indi, que és sikh, es diu Manmohan Singh.

Llocs de culte d'aquesta tradició a Catalunya

A Catalunya, l'any 2010, es van comptar nou temples sikh, concretament a Olot, Santa Coloma de Farners, Salt, Barcelona (Carrer Hospital al barri del Raval), L'Hospitalet, Badalona, Santa Coloma de Gramenet i Reus.

Font: “Mapa de les religions de Catalunya”, estudi del grup de recerca Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR) de la Universitat Autònoma de Barcelona, impulsat per la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya.

Principals llocs de culte d'aquesta tradició al món

- Temple Daurat o Harmandit Sahib, a Amritsar (Índia) (<http://www.sgpc.net/indexhtml.html>)
- Guru Nanak a Birmingham (Regne Unit) (<http://www.gngsmethwick.com/>)
- Nankana Sahib, al Pakistan

TEMPLE HINDÚ O MANDIR. HINDUISME O SANATANA DHARMA

Té també altres noms: *devalayam*, *devasthanam*, *koail*, etc. segons la llengua concreta de la regió del subcontinent indi.

Els temples hindús són la residència d'una o moltes divinitats. Al seu centre hi ha una petita sala on es guarda la imatge de la deïtat principal. Els hindús reciten pregàries o participen en rituals cadascun segons el seu propi ritme.

Per als hindús no és obligatori anar al temple. El temple no és un lloc de reunió, sinó un espai sagrat capaç de captar energies espirituals. Totes les cases hindús tenen un "petit temple" o una habitació per a la *puja* i la meditació. Els hindús només acostumen a anar als temples quan hi ha festivitats importants o en ocasions especials per a les persones o per a les famílies. Al temple s'hi fan també sermons religiosos i cants (*bhajans* i *kirtans*). Els temples hindús es dediquen a una o altra divinitat hindú. A l'Índia molts dels temples reben grans pelegrinatges (un exem-

ple és Amarnath, o el del temple del Senyor Shiva Vishwanatha, situat a Varanasi). A l'Índia s'accepta la presència d'animals als temples (sovint hom hi troba micos, gossos, vaques, etc. abandonats). A Europa això no és possible. Abans d'entrar al temple hom s'ha de treure les sabates i durant la cerimònia es demana silenci excepte en el moment del cant.

Hi ha gran diversitat arquitectònica i ritual segons el corrent de l'hinduisme i la seva procedència geogràfica. Tanmateix, de manera general, hi ha una sala gran de pregària, anomenada *natmandir*, on els fidels seuen o s'estan en silenci. Aquesta sala està situada davant d'una secció més petita en la qual la deïtat del temple resideix i on es fan els rituals que l'honoren. Tradicionalment el temple hindú ha estat configurat per un eix vertical, un altar quadrat i un recinte. Totes aquestes formes, igual que les imatges de la divinitat, intenten expressar una realitat última sense forma, el Brahman. El temple és el palau de la divinitat, però també n'és la fortalesa, perquè protegeix el món del desordre i del caos. Totes les cares del temple permeten l'accés a la divinitat a través de les imatges però l'entrada que permet l'accés al ritual està situada, en la majoria dels casos, a l'est.

Elements seleccionats i assenyalats a la imatge

(1) Murti. Estàtua/es de la deïtat/s a la qual el temple està dedicat. Hi pot haver una deïtat principal i altres associades. Les deïtats són símbols de la presència de Brahman, que és qui les fa sagrades.

(2) Altars. Tenen pintures o estàtues de déus o deesses (L'hinduisme popular té milers de divinitats). Acostumen a estar molt guarnits i a tenir un forat i un armariet. Tenen un llum d'oli i una plateta amb coses per a la puja –poden ser flors o ciris. Els altars poden tenir diferents petits santuaris o capelletes fets normalment de fusta, amb pintures murals i terra enrajolat, o un pedestal per col·locar-hi les estàtues. Aquestes capelletes poden ser laterals o estar al centre del conjunt. A cada capelleta hi pot haver fins a dues divinitats, el déu i la seva consort (Sita-Rama i Radha-Krishna en són exemples). Els temples que segueixen la tradició arquitectònica del sud de l'Índia acostumen a tenir una capelleta per a cada divinitat, situades totes elles a l'altar principal o al voltant del complex del temple; amb les tres principals divinitats a la zona principal. Cada santuari o capelleta pot tenir cortines i porta, que es tanquen quan les divinitats dormen. El cim de l'altar principal pot tenir diferents nivells. Davant de l'altar principal hi acostuma a haver una imatge del vehicle animal o mític de la divinitat.

(3) Garbhagriha (“Cambra matriu”). És el nom que té l'interior del temple on resideixen les murtis o la murti (“forma”) de la deïtat principal. Acostuma a ser un espai quadrat no gaire gran i fosc (habitualment sense finestres) per tal de fixar la ment del devot en la forma divina. És el lloc sant per excel·lència del temple. Simbolitza el lloc de naixement de l'univers i el lloc de reunió dels déus amb la humanitat, entre la divinitat i el món empíric. És la cova matriu. Que juntament amb la metàfora de la muntanya, ha servit d'inspiració per al temple hindú. Aquí els devots acostumen a oferir les *pujes* i pregàries a la divinitat principal. En alguns temples hindús els devots no poden entrar en aquesta part del santuari i han de delegar les seves ofrenes als *pujaris* o sacerdots. Si el temple té una torre (*vimana*), aquesta cambra està situada just a sota –eix vertical-. La cambra també coincideix al bell mig de l'eix horitzontal del temple, que generalment està situat est-oest.

(4) Natmandir. Habitació ampla en la qual els fidels seuen o s'estan. Habitualment està situada davant d'una secció més petita –la *garbhagriha*–, que acostuma a ser el centre o la part més important del temple, on resideixen la deïtat o deïtats del temple i on tenen lloc els rituals.

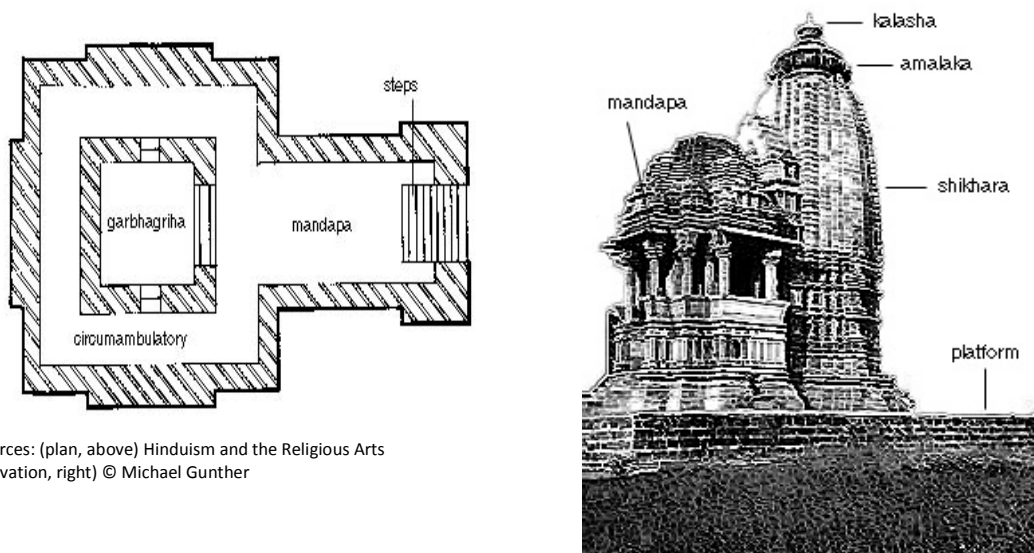
(5) Puja. Paraula sànscrita que vol dir adoració, culte, honor. Es pot traduir funcionalment com a “ofrena”. És el ritual religiós ofert als déus o a persones santes –gurus o mestres espirituals concebuts com a encarnacions de la divinitat– i distingides amb la intenció de rebre la seva benedicció (*ashirvad*). Es fa diàriament a les cases, als temples o en ocasió de les principals festivitats religioses. Al temple s'hi fan diverses pujes al dia. La divinitat és tractada com un hoste i el fidel es comporta com l'hostatger que vol afalagar al seu “senyor”. Hi ha molta varietat de pujes segons la regió de procedència dels fidels o segons l'escola espiritual a la qual pertanyen. En la majoria de les pujes hi ha setze passos que van des de la invocació inicial a la partida, passant per l'ofrena de l'aigua per rentar-se i rentar la imatge de la deïtat, de perfums, de flors, etc., o per l'encesa de llums i la circumval·lació al voltant de la imatge. Algunes vegades es fa meditació, hom vesteix o guarneix la deïtat o la mou. Els fidels porten ofrenes de dolços, fruites, flors i tota mena de símbols del món natural. Les flors es poden col·locar davant d'una pintura o estàtua de la deïtat del temple. Habitualment l'encens és cremat a prop de la deïtat per perfumar l'aire. En els temples també hi acostuma a haver aigua del riu Ganga (Ganges), que és un riu sagrat per als hindús. Els temples a

l'Índia estan envoltats de parades (*dukan*) que venen productes per a les ofrenes, productes embolcallats amb materials orgànics com, per exemple, fulles de plàtan. Si la substància oferta és rebuda pels fidels de part del sacerdot i, després, retornada i consumida pels fidels com a senyal de benedicció s'anomena *prasad*, l'aliment sacramental. El *prasad* és una de les dues motivacions –l'altra és el *darshan* o la visió– que tenen els pelegrins per visitar el temple. Durant el ritual realitzat abans de menjar, anomenat *bhog*, l'aliment és beneït. Les begudes no alcohòliques i els plats vegetarians són servits com a part del *prasad*. Als temples s'acostumen a llegir fragments de textos sagrats com ara el Bhagavad Gita, els Vedes o els Upanishads enlloc de sermons.

(6) Fidel. Acostuma a dur les mans juntes davant del cor, com a senyal de respecte i veneració quan és dins del temple.

(7) Àrea per a les sabates. Els fidels i els turistes s'han de treure les sabates abans d'entrar. La majoria dels temples tenen un lloc a l'exterior reservat per a guardar-les.

(8) Narayana shalagram. Pedra rodona negra que simbolitza la totalitat i que és un dels principals objectes rituals.

Sources: (plan, above) Hinduism and the Religious Arts (elevation, right) © Michael Gunther

Vocabulari bàsic i conceptes clau

Aarti. És una part de la puja en la qual el/els llum/s –en cas de ser diverses, han de ser sempre senars– del ble impregnat de mantega purificada (*ghee*) o càmfora són oferts a la/les divinitat/s –també pot ser la cançó que es canta mentre el llum està encès. Simbolitza els cinc elements: èter, aire, foc, aigua i terra. La flama es fa girar circularment segons el sentit de les agulles del rellotge davant de la deïtat. El llum es passa als devots que hi ha al voltant, en la majoria dels temples sobre un plat de metall –plata, coure o bronze. El ciri o llum que hi ha al damunt està fet de farina pastada, fang o metall plens d'oli o de mantega purificada. El plat pot tenir també encens, flors o arròs cru. Els devots imposen les mans sobre el foc i després se les posen al front per rebre la benedicció de la divinitat. Els devots poden fer l'*aarti* també a casa seva, en el petit altar familiar.

Bany o pous (*Kalyani*). Piscina que es troba a la vora del temple i que serveix per rentar-se abans de pregar i per banyar algunes imatges de divinitat com ara, per exemple, Sarasvati o Ganesha.

Bhajan: Cant líric i devocional hindú. Pot ser simple com ara, per exemple, el *kirtan* (mantra amb acompanyament musical i amb responsori) o el mantra (so o frase repetitiva) o més complex com, el *dhruvad* (cant vocal regulat clàssic) o *kriti* (estil típic de música clàssica hindú). Està basat en les clàssiques *talas* (ritmes de percussió) i *ragas* (sèrie de cinc o més notes sobre la qual es fa una melodia) –la música de moltes pel·lícules de Bollywood es fa a partir d'aquest estil clàssic). Solen ser acompanyats per una taula o per un harmòni.

Brahman: Realitat **Divina** Última, neutra i omnipresent, eterna i infinita. És concebuda com l'ésser interior o *atman* de totes les formes de vida. La finalitat religiosa de la vida és la identificació de l'*atman* amb *Brahman*.

Ghanta. Campana que penja a la porta del temple i que s'acostuma a tocar a l'entrar.

Kirtan: És un cant hindú amb forma responsorial (crida/solista i resposta/cor), que sobretot es practica a l'hinduisme vaishnava.

Mandapa: És un porxo exterior del temple, amb columnes, sota el qual s'acostumen a fer danses i música i que es construeix habitualment davant de la *Garabhagriha*. Si el temple és gran en té diversos i cadascu té una utilitat principal.

Pujari: Sacerdot del temple hindú que fa les ofrenes (puja) per delegació del devot. S'ocupen de l'aarti. En alguns temples el pujari és l'únic que pot accedir al *Garbhagriha*. Tenen cura de les *murtis*. També rep el nom d'*archaka*.

Llocs de culte d'aquesta tradició a Catalunya

A Catalunya, l'any 2010, es van comptar 34 centres o llocs de culte hindús, situats majoritàriament al Barcelonès, Vallès Occidental, Bages, Baix Penedès, Gironès, Maresme, Segrià i Tarragonès.

Font: "Mapa de les religions de Catalunya", estudi del grup de recerca Investigacions en Sociologia de la Religió (ISOR) de la Universitat Autònoma de Barcelona, impulsat per la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya.¹¹

Principals llocs de culte d'aquesta tradició al món

- Temple de Badrinath al nord de l'Índia (<http://www.badarikedar.org/badrinath.aspx>)
- Temple d'Arunachaleswara al sud de l'Índia (<http://www.arunachaleswarar.com/>)
- Temple de Highgate Hill Murugan Temple, Highgate Hill, a Londres (<http://www.highgatehillmurugan.org/>)
- Temple vaishnava Hare Krishna a Barcelona (<http://www.harekrishna.es/templos/barcelona/>)

¹¹

http://www2.gencat.cat/docs/Departament_de_la_Vicepresidencia/Arees%20d%20actuacio/Afers%20religiosos/Direccio%20General%20d%20afers%20religiosos/Recursos/mapa_religions_catalunya/Taula%20comparatives%20religions_comarques.pdf

